

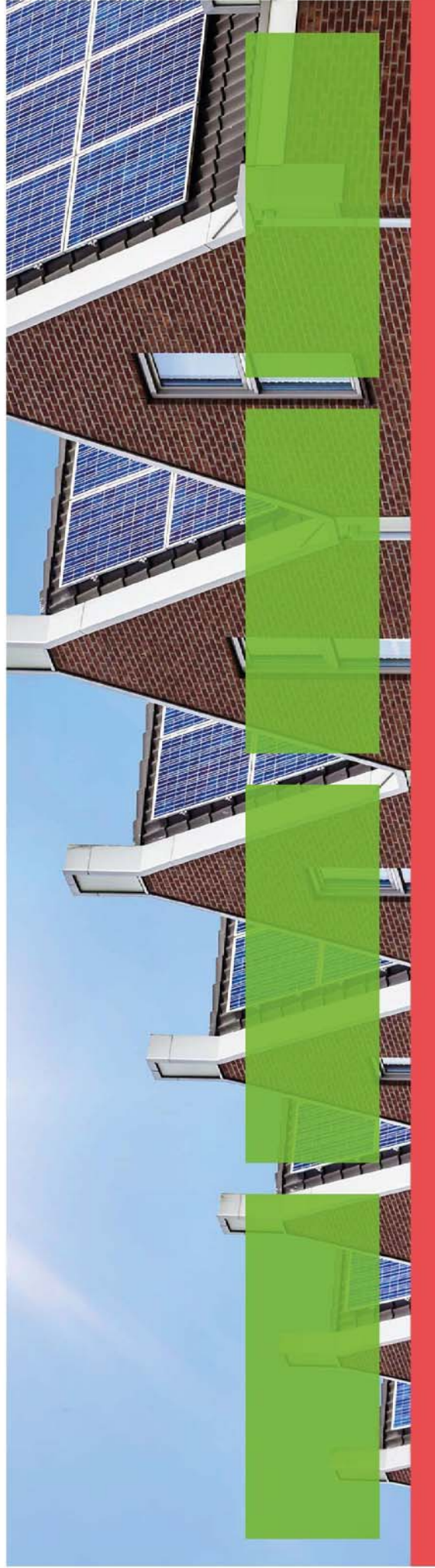
Gezond Wonen in Overijssel

Provincie Overijssel
Gemeenten in Overijssel

WoONTwente

13-01-2019

Eindrapportage

DATUM
13-01-2019

TITEL
Gezond Wonen in Overijssel

ONDERTITEL
Huisvestingsopgave wonen met zorg

OPDRACHTGEVER
Provincie Overijssel
Gemeenten in Overijssel
WoONTwente

AUTEUR(S)
Martin Bleijenburg
Roosje van Leer
Bas de Ruijgh
Valentine Reijers

PROJECTNUMMER
3200.111

STATUS
Eindrapportage

Inhoud

1. Inleiding		4	5. Beschermd Wonen	38
1.1 Gezond Wonen in Overijssel	4		5.1 Beleidskader BW	38
1.2 Verantwoording	5		5.2 Vraaganalyses BW	39
1.3 Afbakening	5		5.4 Aanbodanalyse	41
1.4 Leeswijzer	6		5.5 Uitstroom uit BW	42
2. Managementsamenvatting		7	5.6 Huisvestingsopgave	44
2.1 Kwantitatieve opgaven	7		5.7 Beleidsopgaven	46
2.2 Kwalitatieve en beleidsopgaven	9		6. Maatschappelijke opvang	48
3. Ouderen		13	6.1 Beleidskader MO	48
3.1 Beleidskader	13		6.2 Vraag naar Maatschappelijke Opvang	48
3.2 Zorgvraag in beeld	13		6.3 Aanbod MO	49
3.3 Ontwikkeling van de vraag naar wonen met zorg	15		6.4 Uitstroom MO	50
3.4 Geclusterd woningaanbod	18		6.5 Opgaven MO	53
3.5 Geschiktheidsanalyse	19		7. Kwetsbare jongeren	54
3.6 De huisvestingsopgave: match tussen vraag en aanbod	22		7.1 Beleidskader	54
3.7 Leefstijlen ouderen	25		7.2 Vraag naar woonruimte voor kwetsbare jongeren	55
3.8 Tijdelijk verblijf Twente	29		7.3 Opgaven kwetsbare jongeren	57
3.9 Beleidsopgaven ouderen	31		Bijlage 1: Afkortingen en begrippen	59
4. Verstandelijk beperkten (VG)		33	Bijlage 2: Toelichting vraaganalyse	60
4.1 Beleidskader	33			
4.2 Woonvraag van verstandelijk beperkten	33			
4.4 Aanbodanalyse	35			
4.5 De huisvestingsopgave: match tussen vraag en aanbod	36			
4.6 Beleidsopgaven VG	37			

1. Inleiding

Overijssel staat aan de vooravond van een flinke vergrijzing. In samenhang met de extramuralisering leidt dit tot veranderingen in de wereld van wonen en zorg. Ouderen met een zorgvraag, cliënten in de gehandicaptenzorg, mensen die Geestelijke GezondheidsZorg (GGZ) ontvangen en uitstromen uit Beschermd Wonen, de mensen die een beroep doen op de maatschappelijke opvang (MO) en niet in de laatste plaats de kwetsbare jongeren, die uitstromen uit de Jeugdzorg, blijven langer zelfstandig wonen of kunnen eerder terug naar huis. Logisch gevolg van de beweging naar langer en weer thuis wonen is dat het aantal zorgbehoevenden dat op de woningmarkt blijft, toeneemt. Niet alleen verandert de omvang van deze groepen, ook hun woonwensen veranderen, bijvoorbeeld ten aanzien van de mogelijkheid om zorg te ontvangen, betaalbaarheid, levensloopbestendigheid en samenleven met leeftijd- of leefstijlgenoten. Succesvolle extramuralisering is mogelijk, maar alleen als wonen, woonomgeving, de sociale en zorginfrastructuur zodanig op elkaar worden afgestemd dat men kan terugvallen op een steunnetwerk. De vraag is in hoeverre het huidige zorgvastgoed en de huidige woningen voldoen aan de gewenste kwaliteiten, en of de woonomgeving en het aanbod van zorg en ondersteuning aansluiten bij de vraag.

Vrijwel alle gemeenten in Overijssel zijn bezig een oplossingsrichting te vinden voor deze complexe vraagstukken. De gemeenten opereren in verschillende snelheden en verschillende maten van diepgang. De collegeakkoorden en woonvisies bevatten vrijwel allemaal een hoofdstuk wonen en zorg. Diverse gemeenten zijn volop bezig om de huisvestingsopgave voor wonen met zorg in beeld te brengen. Sommige gemeenten zijn hier al enige jaren voortvarend mee aan de slag. Tot nu toe ontbreekt echter een totaalbeeld van de opgave waarvoor Overijsselse gemeenten zich gesteld zien en hoe zij zich daarop voorbereiden. Met deze constatering werd de behoefte aan zicht op de huisvestingsopgave voor Wonen met Zorg in Overijssel vastgesteld door alle

Overijsselse gemeenten, het samenwerkingsverband van woningcorporaties WoONTwente, het samenwerkingsverband van zorgorganisaties IZO Twente, de GGD en de zorgkantoren van Zilveren Kruis, Menzis en Eno.

De grootste opgaven als vertrekpunt

In de komende 20 jaar stijgt het aantal ouderen in Overijssel van ca. 222.000 naar ca. 315.000. Maar liefst 40% van alle huishoudens is straks 65 jaar of ouder. Dubbele vergrijzing (75-plussers) zorgt voor een forse groei in zorgvragers. Maar waar het aantal zorgvragers stijgt, neemt het arbeidspotentieel relatief af. Er dreigen tekorten aan zorgpersoneel. Het aantal beschikbare mantelzorgers zal teruglopen. De druk op de zorg neemt toe, al kan technologie mensen deels 'ontzorgen'. Stijgende zorgkosten leiden tot keuzes: 24-uurszorgkrijgmen alleen als het niet anders kan. Dit geldt ook voor andere kwetsbare groepen. Voor zorg aan huis biedt clustering door hogere efficiëntie uitkomst. Maar wel op voorwaarde dat deze woonvormen ook voldoen aan de (veranderde) woonwensen van diverse leefstijlen. Anders verhuist men niet. Waar het kan, is zelfstandig wonen met beperkte begeleiding een wens en ook een noodzaak. Het liefst in de eigen wijk en met behoud of opbouw van een eigen sociaal netwerk. Decentralisatie van de zorg geeft aanzet tot spreiding van het wonen: lokaal wonen in de eigen wijk wordt het nieuwe uitgangspunt.

1.1 Gezond Wonen in Overijssel

De hoofdvraag: wat is de huisvestingsopgave voor de diverse doelgroepen op provinciaal, regionaal en gemeenteniveau voor 2025, 2030 en 2040 en welke aanvullende maatregelen zijn nodig om mensen met een (toekomstige) zorgvraag/ hulpvraag passend te huisvesten?

De doelstellingen van dit onderzoek zijn als volgt geformuleerd:

Het in beeld brengen van de huisvestingsopgave beantwoordt aan de volgende doelstellingen:

- Zicht op de regionale, gemeentegrens-overstijgende huisvestingsopgave voor de zorgdoelgroepen ouderen, GGZ-cliënten (uitstromers vanuit beschermd wonen), verstandelijk gehandicapten en de uitstroom vanuit Maatschappelijke Opvang en Jeugdzorg (de 18-/18+-doelgroep)
- Voor alle gemeenten uniform zicht op het lokale evenwicht per doelgroep tussen het huidige aanbod en de (toekomstige) vraag, als belangrijk vertrekpunt voor de lokale huisvestingsopgave die aansluit bij lokale ambities van partijen en een mogelijke doorvertaling naar wijk-, buurt- en kernniveau
- Nadere onderbouwing voor de regionale afstemming van de woningprogrammering: de huisvestingsopgave Wonen met Zorg leidt tot inzicht in de vraag naar 24-uurszorg, geclusterde woonvormen waar men zorg kan ontvangen en regulier wonen met zorg. Deze huisvestingsopgave heeft impact voor de regionale woningprogrammering.
- Activering van lokale colleges en gemeenteraden voor het ontwikkelen van beleid op het terrein van wonen en zorg
- Input voor lokale prestatieafspraken tussen gemeenten, corporaties en huurders
- Mogelijkheden voor periodieke actualisatie van de opgave

1.2 Verantwoording

In werksessies met gemeenten, zorgkantoren, zorgaanbieders, corporaties en GGD-en zijn trends en ontwikkelingen besproken die volgens deze partijen van invloed zullen zijn op de vraag naar woonvormen. Het gaat dan om de gevolgen van nieuw beleid, maar bijvoorbeeld ook om technologische ontwikkelingen en de ontwikkeling van nieuwe woonconcepten. De opbrengst van deze

bijeenkomsten is gebruikt om prognoses op te stellen tot scenario's die aansluiten bij de Overijsselse praktijk. De voorlopige resultaten zijn voorgelegd aan en besproken met het kernteam dat wordt gevormd door een afvaardiging van alle betrokken partijen.

1.3 Afbakening

De focus ligt in dit onderzoek op de *woonvraag* die samenhangt met die behoefte aan zorg en ondersteuning. Om die reden hanteren we in dit rapport niet het in de zorgwereld gebruikelijke onderscheid tussen intramurale en extramurale zorg. Dit onderscheid zegt immers vooral iets over de financiering van de zorg, en niet zozeer over de verschijningsvorm van het vastgoed. Daarom maken we onderscheid tussen *geclusterde woonvormen* en *regulier wonen*. Mensen met een zware zorgvraag wonen meestal in een geclusterde woonvorm, passend bij de zorgvraag van zware/intensieve zorg/begeleiding. Het is soms ook mogelijk om in een reguliere woning intensieve zorg te ontvangen. Andersom komt het bij ouderen voor dat mensen *zonder* zware zorgvraag er toch voor kiezen om in een geclusterde woonvorm te gaan wonen (bijv. een serviceflat). Bij een aantal doelgroepen hanteren we ook de term 'gespikkeld wonen'. Dit zijn reguliere, niet-geclusterde woningen die liggen in de nabijheid van een woonvorm waarvandaan ondersteuning en begeleiding geboden wordt.

Doelgroepen

In praktijk blijkt de grens tussen doelgroepen niet altijd zo scherp. Een jongere die wordt opgevangen in een jeugdzorginstelling heeft soms ook een (licht) verstandelijke beperking, een bewoner van een Beschermd Wonen instelling (GGZ) soms ook. Bij het opstellen van prognoses hebben we informatie over de huidige indicaties als uitgangspunt genomen en dus aparte ramingen gemaakt per 'doelgroep'. Voor de huisvestingsopgave is het echter van belang om ook

doelgroepoverstijgend te kijken, en aandacht te hebben voor de mogelijkheden die er zijn om mensen vanuit verschillende financieringsregimes samen te huisvesten.

1.4 Leeswijzer

Dit rapport begint met een samenvatting van de belangrijkste bevindingen: de verhouding tussen vraag en aanbod aan woningen voor verschillende zorgdoelgroepen en een aantal aanbevelingen voor het vervolg. In de volgende hoofdstukken (3 tot en met 7) behandelen we steeds de verwachte vraagontwikkeling van één of twee doelgroepen, om af te sluiten met de mogelijkheden tot uitstroom op de reguliere markt:

- Hoofdstuk 3. Ouderen
- Hoofdstuk 4. Verstandelijk beperkten
- Hoofdstuk 5. Geestelijke gezondheidszorg
- Hoofdstuk 6. Maatschappelijke Opvang
- Hoofdstuk 7. Kwetsbare jongeren

In de bijlagen staat een overzicht van begrippen, afkortingen en woonvormen, en een overzicht van de gebruikte aandnames in de hoofdstukken 3 t/m 5.

2. Managementsamenvatting

In dit onderzoek is gekeken hoe de (verwachte) vraag naar wonen met zorg zich verhoudt tot het huidige aanbod voor verschillende zorgdoelgroepen. Omdat we per regio met wisselend succes een aanbodanalyse hebben kunnen opstellen, moeten we op voorhand een voorbehoud maken met betrekking tot de gepresenteerde vraag-aanbodbalans. In dit hoofdstuk vatten we de huisvestingsopgave kort samen op provinciaal niveau. Eerst geven we een totaaloverzicht van de kwantitatieve opgaven voor alle doelgroepen. Vervolgens geven we de kwalitatieve en beleidsopgaven per doelgroep. In de afzonderlijke hoofdstukken maken we uitsplitsingen naar regio. Voor de individuele gemeenten is een digitale gemeentelijke monitor beschikbaar in PowerBI.

2.1 Kwantitatieve opgaven

Confrontatie vraag en aanbod per doelgroep

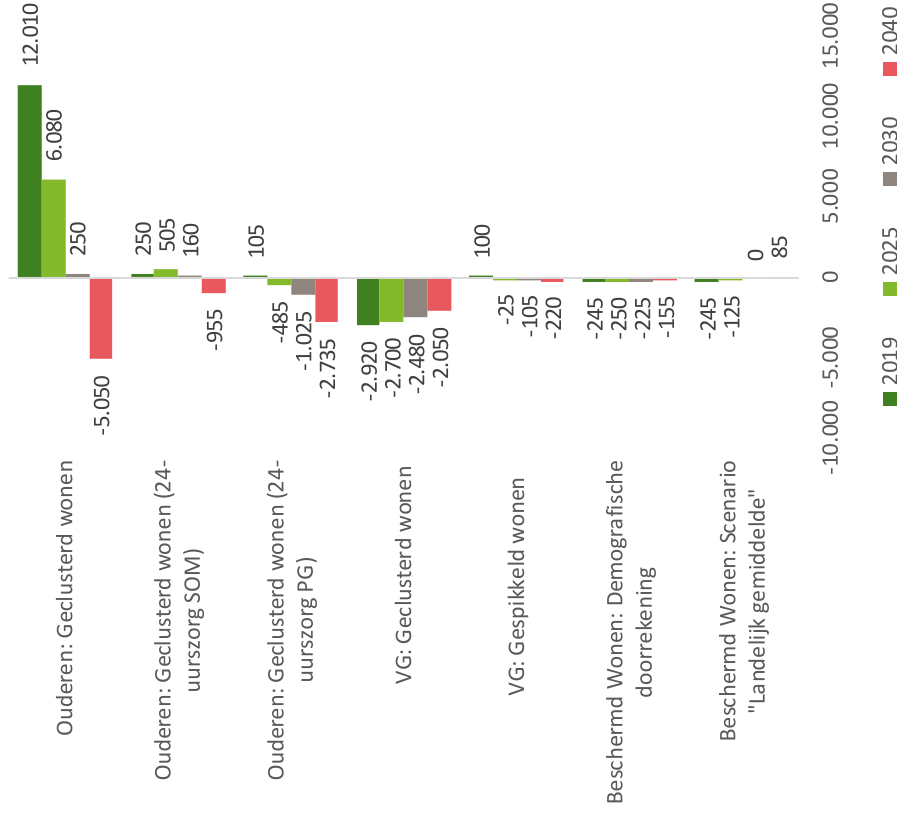
In de volgende figuur staat het totaaloverzicht van de balans tussen vraag en aanbod voor de te onderscheiden doelgroepen. Hieronder volgt een beknopte toelichting van de huisvestingsopgave per doelgroep en woonvorm.

Geclusterd wonen voor ouderen

- De intramurale capaciteit voor mensen met een psychogeriatrische (PG) zorgvraag kent momenteel een **overschot van 105 plekken**. Dit zal snel omslaan in een tekort, dat oploopt tot **2.735 plekken in 2040**.
- De intramurale capaciteit voor mensen met een somatische (SOM) zorgvraag kent momenteel een **overschot van 250 plekken**. De verwachting is dat de vraag naar 24-uurs somatische zorg licht zal dalen tot 2025, doordat er momenteel bovenmatig in (uitgestelde) somatische

zorg wordt voorzien. Na 2030 ontstaan tekorten, oplopend tot **955 plekken in 2040**.

Figuur 2.1: Overzicht van de vraag-aanbodbalansen voor de provincie Overijssel (2019-2040)

- Voor mensen die geen intramurale indicatie (zorg met verblijf) ontvangen maar wel behoefte hebben aan geclusterd wonen bestaat er **momenteel een overschot van 9.200 woningen. Rond 2030 slaat de balans om: geleidelijk ontstaat er een tekort van 5.060 woningen in 2040.** Let wel dat het hierbij gaat om het verschil tussen **geschiktheid en beschikbaarheid** van het geclusterde woonaanbod. Galerijflats zijn volgens de definitie geschikt, maar deze zijn niet exclusief **beschikbaar** voor de doelgroep ouderen. Er ligt dus vooral een kwalitatieve opgave. Dit staat in verhouding tot de totaal benodigde huisvestingscapaciteit van de provincie en gemeenten. Om doorstroming in de bestaande voorraad te bevorderen verdient het aanbeveling om de nieuwbouwopgave zoveel mogelijk te richten op levensloopbestendige woningen. Hierdoor wordt er een verhuisstroom op gang gebracht van ouderen naar meer geschikt aanbod, waardoor zij bestaand aanbod voor jongere huishoudens vrijspelen.

Geschied wonen voor ouderen

- Momenteel worden ca. 50% van de geschikte woningen bewoond door ouderen en woont eveneens ca. 50% van de ouderen niet geschikt.
- De huidige voorraad van minimaal 14.000 geschikte koopwoningen zal niet toereikend zijn. In veel gevallen zijn koopwoningen wel aanpasbaar: 195.000 koopwoningen zijn met woningaanpassingen geschikt te krijgen.
- De huursector heeft met ruim 59.000 woningen veel geschikte woningen in bezit. In het kader van geschiktheid ligt er daarmee geen grote transformatie- of nieuwbouw-opgave weggelegd voor corporaties.
- In meer landelijke gemeenten ligt in 2040 het huidige aanbod geschikte woningen fors lager dan het aandeel ouderen. In deze gemeenten ligt een relatief grote opgave voor woningaanpassingen.
- In meer stedelijke gemeenten is het huidige aanbod geschikte woningen relatief groter door de aanwezigheid van appartementencomplexen. Hier geldt echter dat de mogelijkheden voor woningaanpassingen beperkter

zijn; per wijk moet worden bezien of het geschikte woningaanbod toereikend is en wat de mogelijkheden voor woningaanpassingen zijn.

Leefstijlen ouderen

Tussen de drie zorgregio's van Overijssel bestaan enkel nuanceverschillen in de opbouw van leefstijlen. De variatie binnen regio's middelt uit tot een vergelijkbare verdeling. Twente kent iets meer Traditionele Buurtbewoners en Zwolle juist meer Ondernemende Levensgenieters, aansluitend op een iets jongere en vermogende bevolkingsopbouw in de regio Zwolle. Tussen gemeenten in Overijssel bestaan echter wél grotere verschillen, die in de digitale monitor PowerBI tot uiting komen.

Tijdelijk verblijf voor ouderen

Als we uitgaan van een bezetting van 100% en de door de zorgaanbieders aangeleverde productiecijfers, dan zijn er voor alle vormen van tijdelijk verblijf samen circa 385 plekken nodig in Twente:

- 215 voor geriatrische revalidatiezorg
- 160 voor eerstelijnsverblijf
- 10 voor overige vormen (respijtzorg, deeltijdverblijf, herstelzorg Wlz)

Het is aan te bevelen om de vraag naar kortdurend verblijven het benodigde aanbod in de regio's Midden-IJssel en Zwolle eveneens in beeld te brengen.

Mensen met verstandelijke beperking (VG)

Wanneer wij de vraagprognose met het huidige geclusterde aanbod van zorgaanbieders voor verstandelijk gehandicapten vergelijken, zien wij grote tekorten. Dit zou betekenen dat het aanbod op dit moment fors onvoldoende lijkt om aan de vraag te voldoen. Gedurende dit onderzoek hebben wij echter geen signalen opgevangen die duiden op een dergelijk tekort. Deze

constatering lijkt daarmee onwaarschijnlijk. Wij zien enkele verklaringen voor dit grote tekort:

- **Het totale aanbod is niet in beeld.** Het totaal aantal Wlz-indicaties is dermate hoger dan de aangeleverde aanbodcijfers, waardoor wij met redelijke zekerheid kunnen zeggen dat het aanbod onvolledig in beeld is. Mogelijk heeft dit te maken met nieuw woningaanbod, nieuweaanbieders of dat de woonlocatie niet goed met de doelgroep in verband kan worden gebracht.
- **Een deel van de vraag wordt in een thuissituatie voorzien.** Sommige verstandelijk beperkten met een Wlz-indicatie maken gebruik van een PGB en wonen in een ouderinitiatief of zijn thuiswonend. Er is een afname van de vraag naar de toekomst toe zichtbaar in de regio's Midden-IJssel en Twente. Om een goed beeld te krijgen van het werkelijke evenwicht tussen vraag en aanbod is het nodig om op gemeenteniveau een nadere analyse uit te voeren onder zorgaanbieders. Daarmee kan ontbrekend aanbod in kaart worden gebracht en een analyse worden opgesteld van het deel van de VG-doelgroep dat thuis woont.

Beschermd Wonen

- Volgens de aanbodinventarisatie zijn er circa 2.070 BW-plekken in de provincie Overijssel. Dat betekent dat er een **tekort** is van **240 plekken** in de provincie, aangezien er op dit moment 2.310 mensen behoefte hebben aan een BW-plek (dit is inclusief wachtlijst). Dit tekort zal in de komende jaren teruglopen; de vraag neemt namelijk af door demografische ontwikkelingen. Een andere spreiding van BW-aanbod over het land kan zorgen voor een verdere daling van de vraag die in Overijssel landt. Afhankelijk van het scenario, zal de provincie in 2040 een tekort of overschot hebben van resp. **-150 tot +90 plekken** als het huidige aanbod gehandhaafd blijft..

- De verwachte uitstroom bedraagt **ca. 985 mensen**. Dit aantal loopt licht terug maar blijft met ca. 950 uitstromers relatief hoog. Als de vraag naar BW-plekken meer evenredig over het land verdeeld wordt, daalt de uitstroom richting **ca. 835 mensen per jaar in 2040**.

Maatschappelijke Opvang

- Op basis van onze uitvraag onder de centrumgemeenten zijn er op dit moment **circa 400 plekken voor MO** in Overijssel. Dit is exclusief het aanbod in de regio Almelo; deze regio heeft geen gegevens aangeleverd voor deze monitor.
- De stijging in de vraag naar opvangvoorzieningen is sterker dan de bevolkingsgroei in de afgelopen periode; ook relatief zijn er dus steeds meer cliënten die een beroep doen op de opvang. De Federatie Opvang verwacht dat de stijgende trend van de afgelopen jaren zal doorzetten.
- Uitgaande van een gemiddelde verblijfsduur van 1 jaar in de maatschappelijke opvang, bedraagt de verwachte **uitstroom circa 400 mensen per jaar**.

Kwetsbare jongeren

De jaarlijkse uitstroom uit de Jeugdzorg **bedraagt circa 190 jongeren** en is uitgesplitst naar de volgende gewenste woonvormen:

- 85 geclusterd begeleid wonen
- 70 zelfstandig wonen
- 25 Beschermd Wonen
- 10 zorg met verblijf (Wlz)

2.2 Kwalitatieve en beleidsopgaven

Ouderen

Kleinschalige woonvormen met gemeenschapszin

Er ontstaat behoefte aan een grotere diversiteit in geclusterde woonvormen. De opkomst van 'hofjeswonen' wordt gezien als een kansrijke ontwikkeling, zowel voor mensen zonder zorgvraag als voor mensen mét zorgvraag. Dit kan al dan niet in samenwerking met ontwikkelaars of particulieren (bijvoorbeeld middels een CPO). Wij adviseren gemeenten een stimulerende en faciliterende rol te vervullen in het mogelijk maken van nieuwe wooninitiatieven. Hierbij kan men de stimuleringsregeling van het Ministerie van VWS betrekken. Het ministerie heeft in februari 2019 een stimuleringsregeling gelanceerd om nieuwe vormen van wonen en zorg voor ouderen te bevorderen.

Bewustwording van langer zelfstandig thuis wonen

De keuze voor wonen met zorg wordt relatief vaak noodgedwongen gemaakt. Als de keuzes overzichtelijker zijn, zullen meer ouderen tijdig een weloverwogen beslissing maken. Bewustwordingscampagnes zoals 'Lang zult u wonen' zijn hiervan een voorbeeld. Onderdeel daarvan kan zijn om een actueel (digitaal) overzicht van geschikte woningen voor ouderen bij te houden per gemeente. Dit helpt hen om zicht te hebben op wat zij in de toekomst denken nodig te hebben en daarop tijdig te anticiperen. Ook bewustwording rondom mogelijkheden van financiering van woningaanpassingen, het kopen van een geschikte woning of het ontwikkelen van een coöperatieve woonvorm kunnen stimulerend zijn voor geschikt wonen en doorstroming op de woningmarkt. Het verdient aanbeveling om hier provincie-breed op in te zetten.

Toegankelijke woning en woonomgeving

De groei van de groep zelfstandig wonende ouderen vraagt naast aanpassingen in de woningvoorraad ook om aanpassingen in de woonomgeving: toegankelijke stoepen, voldoende bankjes, een overzichtelijke openbare ruimte en voldoende plekken voor ontmoeting en sociale contacten in de directe omgeving.

Centrale marktplaats voor technologie

Het is onze aanbeveling om één 'marktplaats' in de provincie en/of per regio te realiseren voor alle technologische snufjes, domotica of IOT ('internet of things'). In de regio Enschede bestaat al een dergelijk samenwerkingsverband: de TZA Technologie en Zorg Academie <https://www.tza.nu/>.

Daarmee valt technologie straks makkelijker in te passen en heeft de consument een beter overzicht. De leveringszekerheid van het WiFi-aanbod in bestaand vastgoed en de diensten die via dit netwerk verlopen dienen te worden gegarandeerd.

Voorkom verdere overbelasting mantelzorg

Als een mantelzorg wegvalt door overbelasting, ontstaat er een acute woonvraag voor de zorgbehoevende. Dit kan betekenen dat er weer in toenemende mate een beroep wordt gedaan op de professionele zorg, waarin juist grote arbeidstekorten dreigen. Door het sociaal (en digitaal) netwerk rondom de mantelzorg te verstevigen en respit zorg aan huis te bieden, heeft de mantelzorg straks meer opties om op terug te vallen.

Ruimte voor tijdelijke opvang

Een specifieke vorm van zorgaanbod die van belang is voor langer zelfstandig wonen, betreft de plekken voor tijdelijke opvang en crisisopvang van ouderen (eerstelingsverblijf, zorghotel, etc.). Zorgaanbieders zijn vaak aarzelend om eerstelingsverblijfte bieden, aangezien het risico voor leegstand bij hen ligt. Het verdient daarom aanbeveling om enkele locaties in de gemeente in te richten waar tijdelijke zorg geboden kan worden vanuit verschillende financieringsbronnen. Hier kan ook logeeropvang/respit zorg worden geboden. Daarbij dient er oog voor te zijn dat mensen met een 'laagcomplexe zorgbehoefte' moeilijk op een afdeling met hoogcomplexe zorg kunnen worden geplaatst.

Mensen met verstandelijke beperking (VG)

Diverse zorgvraag vraagt om doorstroming en flexibel bouwen

Om goed te voorzien in de diverse zorgvraag en mate van zelfstandigheid van de VG-doelgroep is er uiteenlopend vastgoed nodig. Het uitgangspunt daarbij is dat zowel op- als afschaling van zorg mogelijk moet zijn als dat past bij de behoefte van de cliënt. Bij voorkeur zijn woningen makkelijk aanpasbaar voor een veranderende zorgzwaarte.

Gemengd wonen kán

Een deel van de VG-cliënten zou goed kunnen wonen in een gemengd wonen-project waarin ook andere doelgroepen wonen (studenten, werkende jongeren, ouderen). De combinatie van de doelgroepen studenten, ouderen en VG blijkt op sommige plekken goed te werken. Het opzetten van dergelijke projecten vraagt om meer samenwerking tussen woon- en zorgaanbieders.

Beschermd Wonen

Tussenvormen realiseren met flexibele op- en afschaalbare zorg

Een wenselijke oplossing is om meer diversiteit in woonvormen voor deze doelgroep te realiseren door meer tussenvormen toe te voegen. In deze doorstroomconcepten kan de begeleiding flexibel op- en afgeschaald worden.

Inzetten op meer regionale spreiding van BW-voorzieningen

De verschillen tussen de BW-regio's in Overijssel zijn groot: in de regio Zwolle zijn relatief veel mensen met een BW-beschikking, in de regio Deventer juist weinig. Het is relevant om te bespreken of de huidige spreiding van cliënten ook de gewenste spreiding is richting de toekomst. Dit vraagt om afstemming tussen de gemeenten die samen de BW-regio vormen én om een verkennend gesprek tussen gemeenten van verschillende BW-regio's over de regionale visies op de afbouw van beschermd wonen.

Spreiding van de uitstroom over de wijken

Uitstromers vanuit BW hebben over het algemeen behoefte aan een goedkope huurwoning. Voor mensen met een inkomen op het sociaal minimum zijn woningen die behoren tot het segment betaalbaar (tot de eerste aftoppingsgrens) al te duur. Zeker in stedelijk gebied komen zij daardoor vaak in wijken terecht waar veel goedkope woningen bij elkaar staan – vaak wijken met een concentratie van sociaal-economische problematiek. Dat vraagt om een tijdige analyse van de draaglast van wijken en buurten, en om de bereidheid om ook buiten de geijkte wijken op zoek te gaan naar geschikte woonruimte voor uitstromers.

Zachte landing in de wijk

Om terugval te voorkomen is een 'zachte landing' van uitstromers in hun nieuwe woonwijk essentieel. Dat vraagt om prudentie in de omgang met privacyvoelige informatie en goede communicatie met omwonenden.

Intensivering samenwerking tussen zorgaanbieders en huisvesters

Het werkveld van BW, MO en Jeugd is sterk in ontwikkeling en raakt meer met elkaar verbonden door een toenemende focus op doorstroming. Woonvormen voor begeleid wonen met flexibel op- en afschaalbare zorg functioneren daarbij als 'tussenstation'. Dat vraagt om een intensievere samenwerking in de driehoek gemeenten, zorgaanbieders en corporaties.

Voorom dat BW een 'gouden kooi' wordt

Sommige BW-aanbieders weten cliënten aan te trekken met aantrekkelijke appartementen, waar cliënten mogen wonen zolang ze zorg afnemen. Vooral voor jongeren kan dit een aanlokkelijk aanbod zijn. De drempel om uit te stromen is vervolgens groot: andere woonruimte is vaak duurder, kleiner en/of op een minder aantrekkelijke locatie gelegen.

Maatschappelijke opvang

Doorstroming bevorderen

Een belangrijk aandachtspunt is de doorstroming vanuit de nachtopvang richting tijdelijke woonvormen en vanuit de crisisopvang richting zelfstandig wonen. Bij gebrek aan doorstrommogelijkheden verblijven mensen soms onnodig lang in de opvang.

Meer aanbod voor moeilijke groep

Niet alle MO-cliënten zijn in staat om (volledig) zelfstandig te wonen. Gemeenten en zorgaanbieders geven aan dat er in Overijssel meer aanbod nodig is voor mensen met multiproblematiek die geen GGZ-indicatie krijgen, maar ook niet volledig op zichzelf kunnen wonen. Een deel van de cliënten heeft wellicht baat bij een concept als 'Skaeve Huse'.

Monitoring als basis voor afspraken

Op dit moment zijn beperkt gegevens voorhanden over de jaarlijkse uitstroom vanuit MO. Beter zicht op de feitelijke uitstroom kan helpen om de uitstroom ook beter te faciliteren: bijvoorbeeld door afspraken te maken met corporaties over het beschikbaar stellen van uitstroomwoningen.

Kwetsbare jongeren

Meer aanbod goedkope woonruimte

Jongeren die uitstromen uit de Jeugdzorg hebben behoefte aan goedkope woonruimte, en voor al deze jongeren geldt dat het moeilijk is deze te vinden vanwege gebrek aan aanbod en een mismatch tussen wat zij kunnen betalen en de huurprijs die wordt gevraagd. Dit vraagt dus om meer goedkoop aanbod, dan wel om de inzet van instrumenten om het financiële gat te dichten. Dit vraagt onder andere om afstemming met de afdeling Werk en Inkomen bij de gemeente.

Vergroot aanbod aan Kamertrainingsplekken

De indruk bij zorgaanbieders is dat er naast goedkope woonruimte ook specifiek behoefte is aan kamertrainingsplekken; niet alleen voor uitstromers, maar ook voor jongeren die nog bij hun ouders wonen.

Inzet financiële instrumenten

Zoals gezegd, beschikken uitstromende jongeren vaak over te weinig inkomsten om zelfstandig te kunnen wonen. Dit geeft een oprijvend effect naar de vraag naar beschermd wonen. Het is daarom te overwegen om per gemeente een voorziening te treffen waaruit jongeren tot 23 jaar een extra bedrag kunnen krijgen om hun huur te betalen. Als jongeren daardoor eerder kunnen uitstromen uit een jeugdzorgvoorziening dan wel doorstroom naar beschermd wonen voorkomen kan worden, zal dit een flinke kostenbesparing opleveren.

Doorstroming na de Jeugdzorg

Het strekt tot aanbeveling om als experiment een gemengd, sociaal en doorstromingsgericht woon-werkconcept te realiseren waarbij toezicht wordt gehouden. In het recent verschenen 'Actieprogramma Dak- en Thuisloze Jongeren 2019 - 2021' van het Rijk wordt hier eveneens nadrukkelijk om gevraagd.

Verruimen verlengde jeugdzorg

Verruiming van de mogelijkheden voor verlengde jeugdzorg kan de kans dat jongeren na hun 18^e jaar tussen wal en schip belanden verkleinen. Het oprekken van de leeftijdsgrens lost overigens niet alle problemen op; jongeren zijn na hun 18^e vrij om hulp te weigeren en er zullen dus jongeren blijven die in de problemen komen. Het feit dat zij na hun 18^e jaar een eigen bijdrage voor hulp moeten betalen, vormt hierbij een extra drempel.

3. Ouderen

Lang niet alle ouderen (65-plussers) hebben een zorgvraag, en lang niet alle ouderen hebben behoefte aan een specifiek soort woning vanwege die zorgvraag. Verreweg de meeste ouderen (94%) wonen thuis, zo blijkt uit de Monitor Zorg voor ouderen 2018 van de Nederlandse Zorgautoriteit (NZA). Veel ouderen zijn daarbij niet afhankelijk van langdurige zorg en ondersteuning. Ook van de 85-plussers woont 70% nog thuis. Daarnaast wonen steeds meer ouderen langer thuis. Dit geldt ook voor de 85-plussers, die dat vaak met ondersteuning vanuit de wijkverpleging doen.

In dit hoofdstuk gaan wij in op de woonvraag van twee groepen ouderen:

- *De ouderen die vanwege hun gezondheidssituatie een beroep doen op Wlz-zorg.* Dat betekent dat zij 'levenslang en levensbreed' ondersteuning nodig hebben, thuis of in een zorginstelling. Het gaat om mensen die permanent toezicht of 24 uur per dag zorg in de nabijheid nodig hebben. De meeste van deze mensen wonen in een verpleeghuis of verzorgingshuis, en bevinden zich in hun laatste levensfase.
- Daarnaast gaan wij in op de woonvraag van *ouderen met een lichtere zorgvraag*: welk deel van hen zal een beroep doen op een geclusterde woonvorm, en welk deel zal wonen in een (aangepaste) reguliere woning?

3.1 Beleidskader

In de afgelopen jaren is de toegang tot de Wlz ingeperkt voor ouderen die Verpleging of Verzorging (VV) nodig hebben. Mensen die vroeger indicaties VV 1, 2 en 3 ontvingen kunnen tegenwoordig geen beroep meer doen op een

woonplek in een instelling. In plaats daarvan krijgen zij ondersteuning vanuit de Wmo. Bestaande cliënten met een lichte zorgvraag die in een instelling wonen, mogen hier wel blijven.

3.2 Zorgvraag in beeld

De groep ouderen in de provincie Overijssel zal in de komende jaren sterk gaan groeien: zijn er in 2019 ruim 140.000 65-plushuishoudens, in 2045 zal dit aantal zijn opgelopen tot ruim 211.000 huishoudens. Vanaf 2045 wordt er een lichte daling ingezet tot bijna 210.000 huishoudens in 2050. Lang niet al deze ouderen hebben een zorgvraag, en dat betekent dat zij ook lang niet allemaal behoefte hebben aan een specifieke woonvorm. Voor een deel van de ouderen geldt dit zeker wél. Om een inschatting te kunnen maken van de toekomstige zorgvraag én van de woonvraag die hiermee samenhangt, sluiten wij met onze prognoses aan bij het Zorgtredenmodel van de NZa.

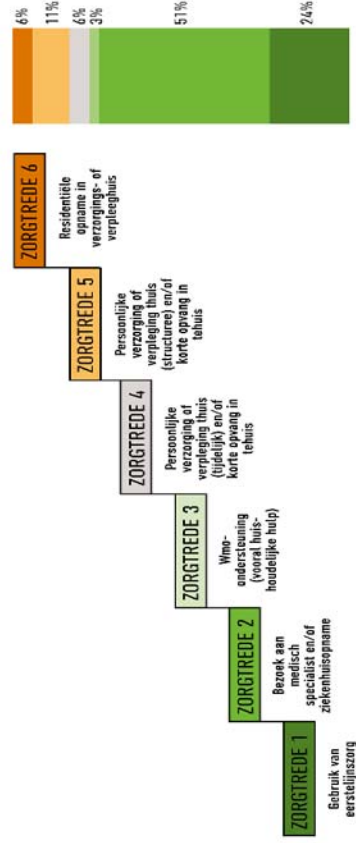
Zorgtredenmodel van de NZa

Het Zorgtredenmodel van de Nederlandse Zorgautoriteit bevat zes treden. Alle ouderen zijn ingedeeld in één van deze treden op basis van de aard en mate van hun zorggebruik. De indeling van ouderen naar Zorgtreden gebeurt op basis van de zwaarste zorgvorm die ouderen in het afgelopen half jaar ontvingen:

- Vitale ouderen zitten in zorgtrede 1. Zij wonen zelfstandig thuis en gaan slechts af en toe naar de huisarts of de apotheek voor medicatie.
- Zorgtrede 2 omvat zelfstandig thuiswonende ouderen die gebruik maken van medisch-specialistische zorg vanwege een acute zorgvraag, chronische ziekte of specialistische geestelijke gezondheidszorg.
- In zorgtrede 3 vallen ouderen die gebruik maken van Wmo-zorg en daarmee een lichte mate van afhankelijkheid van zorg of ondersteuning hebben. Deze zorg betreft hulpmiddelen, voorzieningen, huishoudelijke hulp of andere zorg waarvoor een eigen bijdrage verschuldigd is.

- Bij zorgtrede 4 maakte de oudere tijdens de afgelopen zes maanden tijdelijk (niet meer dan 3 maanden) gebruik van professionele zorg: persoonlijke verzorging en wijkverpleging uit de Zvw of mpt/pgb uit de Wlz, of revalidatiezorg, eerstelijnsverblijf of Wmo-verblijf of andere Wmo-zorg die in 2015 uit de AWBZ is overgeheveld.
- In zorgtrede 5 maakt de oudere **structureel** (langer dan 3 maanden) gebruik van de zorg die net onder zorgtrede 4 is beschreven.
- In zorgtrede 6 zitten ouderen die zijn opgenomen in een intramurale instelling of die een 'Volledig Pakket Thuis (VPT)' ontvangen via de Wlz.

Figuur 3.1: Zorgtrede model NZa (Monitor Zorg voor Ouderen, 2018)

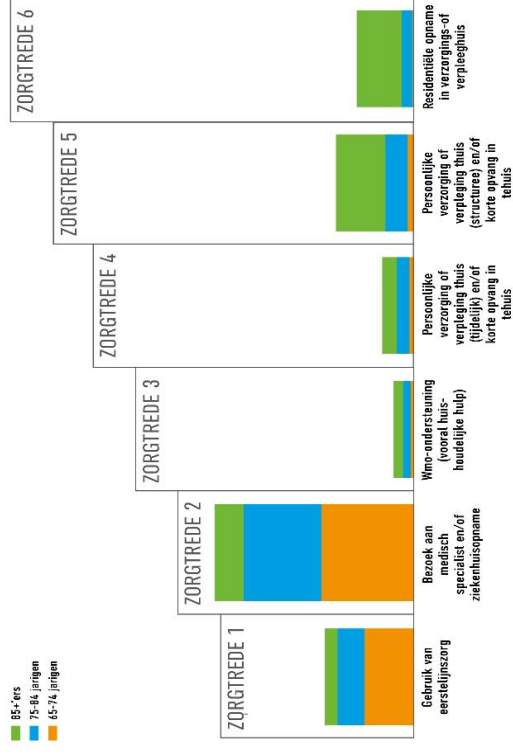
Bron: NZa, Monitor Zorg voor ouderen (2018)

Hoe hoger de leeftijd, hoe vaker een oudere gebruik maakt van relatief zware zorg; de verdeling over de zorgtrede van 85-plussers ziet er dan ook heel

¹ Hierbij is uitgegaan van een gelijkblijvende zorgvraag per leeftijdsgroep. Wel is er een correctie uitgevoerd op de zorgvraag binnen zorgtrede 6. Zorgaanbieders zien recent een sterkere stijging van Wlz-indicaties van somatische zorg dan verwacht, na een daling sinds 2015. Het lijkt er op

anders uit dan van de groep 65-75-jarigen. Onderstaande grafiek toont de verdeling over zorgtrede van verschillende leeftijdsgroepen.

Figuur 3.2: Verdeling zorgvraag in zorgtrede, naar leeftijd

Bron: NZa, Monitor Zorg voor ouderen (2018); percentages gebaseerd op situatie 2016, landelijke cijfers.

Wanneer we de bovenstaande cijfers doorrekenen met de bevolkingsprognose per leeftijdscategorie voor Overijssel kunnen we een prognose berekenen voor de toekomstige omvang van de ouderen in de verschillende zorgtrede in de provincie. Daarbij leiden veranderingen in de leeftijdsopbouw tot veranderingen in de zorgvraag¹.

dat mensen met lichamelijke klachten hun beroep op Wlz-zorg zo lang mogelijk hebben uitgesteld, maar dat de 'vijver van uitgestelde vraag' nu aan het overlopen is. Naar verwachting

Figuur 3.3: Prognose zorgvraag ouderen in Overijssel, naar zorgtrede (in personen)

Bron: Nza, Monitor Zorg voor ouderen, bevolkingsprognose Overijssel, bewerking Companen.

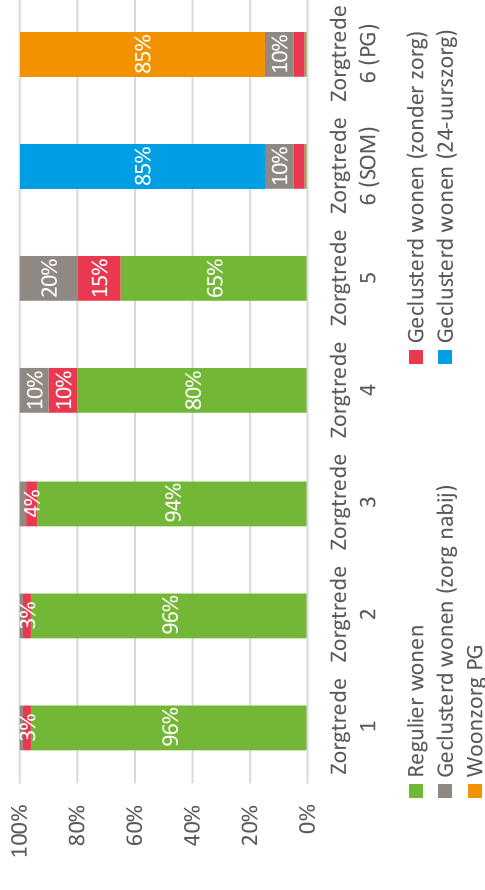
Van zorgvraag naar woonvraag

Ouderen in zorgtrede 6 wonen in een verzorgings- of verpleeghuis (of krijgen Wlz-zorg thuis via een Volledig Pakket Thuis). Landelijk gaat het om 6% van de 65-plussers. De overige ouderen wonen volgens de definitie van de NZa 'thuis'. Dit kan echter ook een geclusterde woonvorm zijn speciaal voor ouderen. Hoe hoger de zorgtrede, hoe groter de kans dat een oudere ervoor kiest om in een geclusterde woonvorm te gaan wonen. Bovenstaande grafiek geeft weer hoe wij ouderen in de verschillende zorgtrede toerekenen aan de verschillende woonvormen, gebaseerd op de bespreking van trends en ontwikkelingen

zal deze ontwikkeling van tijdijkeraard zijn. In de prognose laten wij het aandeel ouderen met een indicatie voor somatische zorg (VV4, VV6 en VV8) geleidelijk aflopen, zodat dit aandeel over 5 jaar weer terug is op het niveau van 2017.

tijdens de werksessie met gemeenten, zorgaanbieders, corporaties en zorgkantoor, zijn deze percentages tot stand gekomen.

Figuur 3.4: Aannames woonvraag per zorgtrede

3.3 Ontwikkeling van de vraag naar wonen met zorg

In de vorige paragraaf lieten we zien welke groei we in de komende jaren verwachten voor de verschillende zorgtrede. Wanneer we deze 'zorgprognose' vertalen naar een prognose van de woonvraag dan leidt dit tot het volgende beeld. De toename aan 65-pluushouders zal deels leiden tot een absolute toename van de vraag naar regulier wonen. Doordat er straks meer 75- en 85-plussers in de provincie zullen wonen zal de behoefte aan

geclusterd wonen (met of zonder zorg) relatief meer gaan toenemen. Een sailant detail is de ontwikkeling van 85-plussers in de provincie Overijssel. Deze groep oudere huishoudens blijft gestaag toenemen tot 2030 (ca. + 6.000 huishoudens), maar het aantal 85-plushuishoudens stijgt na 2030 explosief (+ ca. 13.000 huishoudens). Uit figuur 3.2 maken wij op dat dit juist de groep is die veel Wlz-zorggebruikt. Als gevolg daarvan zien wij tot 2030 een gestage stijging in de vraag naar 24-uurszorg, en zorgt een dubbele vergrijzing na 2030 voor een forse toename in de vraag naar 24-uurszorg.

Tabel 3.1: Vraagprognose woonvormen, basisvariant (2019 - 2040; afgerond op 10-tallen)

	2019	2025	2030	2035	2040
Regulierwonen	116.810	133.400	148.110	161.060	170.680
Geclusterd wonen (zonder zorg)	8.710	10.030	11.200	12.380	13.150
Geclusterd wonen (zorg nabij)	7.310	8.510	9.600	10.850	11.760
Geclusterd wonen (24-uurszorg SOM)	3.740	3.770	4.320	5.150	5.750
Geclusterd wonen (24-uurszorg PG)	5.010	5.910	6.780	8.080	9.020
Totaalaantal huishoudens 65+	141.580	161.610	180.010	197.530	210.370

Bron: Woonzorgweter, Companen.

Met deze basisprognose als vertrekpunt hebben we ook een trendvariant uitgewerkt waarin we rekening hebben gehouden met een aantal trends, zoals die zijn besproken in de brainstormsessies met stakeholders. Het gaat om de volgende ontwikkelingen:

1. **De vraag naar geclusterd wonen neemt toe.** Er wordt met wisselend succes door gemeenten ingezet op bewustwording onder senioren ten aanzien van het tijdig aanpassen van de woning dan wel te verhuizen naar een geschiktere woning of geclusterde woonvorm. Sommige ouderen zullen voorsorteren op een eventuele zorgvraag. Daarnaast zien we

verspreid over de provincie de ontwikkeling van nieuw, aantrekkelijk aanbod in geclusterde, ‘vernieuwende woonvormen’ zoals hofjeswonen (zowel zonder zorg of met zorg nabij). Aantrekkelijk aanbod creëert vraag: dit alles kan ervoor zorgen dat ouderen in de toekomst vaker de stap zullen zetten vanuit regulier wonen naar een vorm van geclusterd wonen.

2. **De inzet van technologie maakt thuis wonen vaker en langer mogelijk voor zorgvragers.** Deze groep hoeft dus niet te verhuizen naar een zorglocatie. Dit zorgt enerzijds voor een verschuiving van woonvormen binnen zorgtrede 6: de vraag naar somatische 24-uurszorg valt hierdoor wat lager uit, ten gunste van de vraag naar geclusterd wonen met zorg nabij. Anderzijds voorzien wij vanuit zorgtrede 4 en 5 een verschuiving vanuit het geclusterd wonen met zorg nabij naar het regulier wonen en geclusterd wonen zonder zorg. De groep ouderen uit de lagere zorgtrede (1 en 2) kiest uit gemak voor technologie; dit heeft weinig invloed op de woonvraag.

3. **Ouderen zijn vermogender en ontvangen langer zorg vanuit de Zvw.** De verwachting is dat er in 2040 meer vermogende ouderen zullen zijn dan nu. Dat heeft gevolgen voor de keuzes die zij maken. Volgens de huidige wet- en regelgeving is het met name voor mensen met een hoger vermogen voordeliger om zorg te ontvangen vanuit de Zvw dan vanuit de Wlz, vanwege de hoge eigen bijdrage die gevraagd wordt voor Wlz-zorg. Voor zorg vanuit de Zvw wordt nu geen eigen bijdrage gevraagd. De groei van de groep vermogende ouderen kan er dus voor zorgen dat een grotere groep senioren dan nu het aanvragen van een Wlz-indicatie (en het verhuizen naar een vorm van geclusterd wonen met zorg) zo lang mogelijk uitstelt. Voor vermogende ouderen die wél Wlz-zorg ontvangen, is het bij de huidige regelgeving voordeliger om deze te ontvangen op basis van scheiden wonen en zorg dan op basis van een intramurale indicatie. Ook

dit kan tot gevolg hebben dat meer mensen afzien van het verhuizen naar een verpleeghuis.²

Bovenstaande trends zorgen enerzijds voor een verschuiving van de vraag van regulier wonen naar geclusterd wonen (zonder zorg + met zorg nabij) en anderzijds van geclusterd wonen met zorg nabij naar woonvormen zonder zorg (regulier wonen + geclusterd wonen zonder zorg). Daarnaast voorzien wij een verplaatsing van 24/7-zorg in een verpleeghuis naar geclusterd wonen met zorg nabij (zie bijlage 2). Onderstaande tabel toont de vraag naar verschillende woonvormen wanneer we rekening houden met de genoemde trends.

Tabel 3.2: Vraagprognose woonvormen, trendvariant (2019 - 2040; afgerond op tientallen)

	2019	2025	2030	2035	2040
Regulierwonen	116.810	130.290	141.770	154.120	163.370
Geclusterd wonen (zonder zorg)	8.710	11.720	14.650	16.180	17.170
Geclusterd wonen (zorg nabij)	7.310	10.240	13.150	14.770	15.920
Geclusterd wonen (24-uurszorg SOM)	3.740	3.650	4.070	4.850	5.410
Geclusterd wonen (24-uurszorg PG)	5.010	5.720	6.380	7.610	8.490
Totaalaantal huishoudens 65+	141.580	161.610	180.010	197.530	210.370

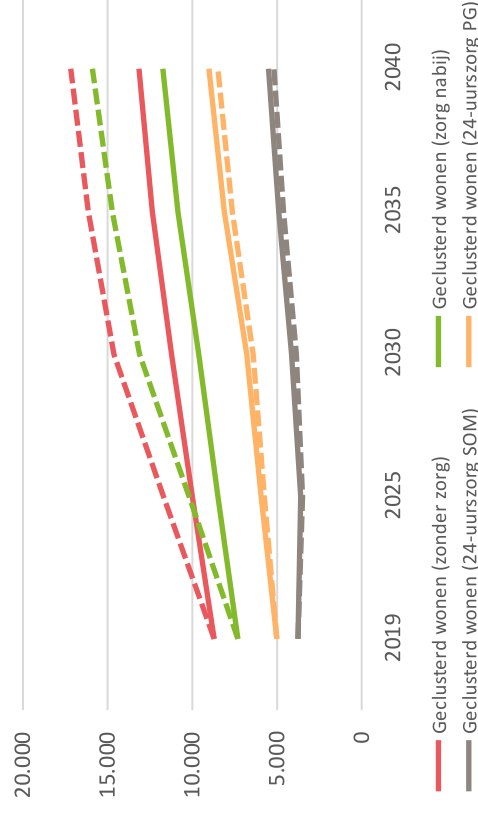
Bron: Woonzorgweter, Companen.

Met deze twee prognoses (basisvariant tabel 3.1 en trendvariant tabel 3.2) creëren we een bandbreedte waarbinnen de werkelijke vraag zich waarschijnlijk zal voltrekken, de zogenaamde basis- en trendvariant. In grafiek 3.5 geven we de deze bandbreedte grafisch weer, echter enkel voor de

² De invoering van een 'abonnementsstarief' in de Wmo kan deze ontwikkeling verder versterken: een dergelijk tarief zorgt er immers voor dat juist voor ouderen met een hoger inkomen de kosten voor Wmo-ondersteuning sterk zullen dalen, terwijl de eigen bijdrage voor

geclusterde woonvormen. De gestippelde lijn geeft hierbij het trendscenario aan. In het trendscenario zien we een toegenomen stijging van de geclusterde 'tussenvormen'; woonvormen die geschikt zijn voor zorgsituaties tussen de reguliere woningvoorraad en de verpleeghuizen in.

Figuur 3.5: Ontwikkeling geclusterde woonvormen (trend = gestippeld; basis = doorgetrokken lijn)

Regionale vraaganalyse

De bovenstaande analyses zetten de vraag uiteen voor de provincie als geheel. Voor de regionale herkenbaarheid van cijfers en de woonopgave die daarmee gepaard gaat, zetten wij de provinciale vraag ook uiteen per zorgkantooregio.

Wlz-zorg wél afhankelijk is van inkomen en vermogen en dus relatief hoog ligt voor mensen met meer vermogen.

Tabel 3.3: Vraagprognose woonvormen per zorgregio, trendvariant (2019 - 2040); afgerond op tientallen)

	2019	2025	2030	2035	2040
Zorgregio Midden-IJssel					
Regulier wonen	4.180	4.750	5.000	5.240	4.980
Geclusterd wonen (zonder zorg)	1.180	1.620	2.080	2.350	2.520
Geclusterd wonen (zorg nabij)	990	1.410	1.850	2.130	2.350
Geclusterd wonen (24-uurszorg SOM)	580	550	630	780	900
Geclusterd wonen (24-uurszorg PG)	620	690	790	970	1.130
Totaalaantal huishoudens 65+	7.550	9.020	10.350	11.470	11.880
Zorgregio Twente					
Regulier wonen	75.840	84.040	91.320	99.190	106.130
Geclusterd wonen (zonder zorg)	4.950	6.550	8.070	8.810	9.260
Geclusterd wonen (zorg nabij)	4.170	5.750	7.280	8.060	8.590
Geclusterd wonen (24-uurszorg SOM)	2.200	1.930	2.130	2.490	2.730
Geclusterd wonen (24-uurszorg PG)	3.010	3.430	3.780	4.410	4.840
Totaalaantal huishoudens 65+	75.840	84.040	91.320	99.190	106.130
Zorgregio Zwolle					
Regulier wonen	36.800	41.660	45.640	49.940	52.540
Geclusterd wonen (zonder zorg)	2.590	3.560	4.500	5.030	5.400
Geclusterd wonen (zorg nabij)	2.150	3.080	4.000	4.560	4.960
Geclusterd wonen (24-uurszorg SOM)	940	1.000	1.130	1.380	1.550
Geclusterd wonen (24-uurszorg PG)	1.390	1.600	1.810	2.210	2.490
Totaalaantal huishoudens 65+	43.870	50.900	57.080	63.120	66.940

Bron: Woonzorgweter, Companen.

3.4 Geclusterd woningaanbod

In alle drie de zorgkantoorregio's heeft Companen een uitvraag gedaan naar het aanbod aan geclusterd wonen met 24-uurszorg. Twee van de drie regio's zijn in staat geweest om het aantal plekken in beeld te krijgen; voor de regio Zwolle geldt dat we het aantal plekken (nog) niet in beeld hebben. In de drie pilotgemeenten in deze regio: Steenwijkerland, Ommen en Hardenberg heeft Companen recent onderzoek gedaan en is deze informatie wél voorhanden. Voor de regio Twente en Midden-IJssel geldt dat de wijze van aanbodregistratie verschilt. Om te komen tot een eenduidige vergelijking van de vraag heeft Companen de volgende bewerkingen gedaan:

- Woningaanbod waarvan de verdeling naar somatiek of psychogeriatricie onbekend is, is per gemeente verdeeld naar rato van de lokale verhouding tussen Wlz-indicaties SOM en PG.
- Alleen de beschermde woonvormen voor ouderen zijn meegeteld als woonvormen voor 24-uurszorg.

Tabel 3.4: Geclusterd woningaanbod per zorgregio (situatie 2019)

Regio	Geclusterd wonen	Geclusterd wonen (24-uurszorg SOM)	Geclusterd wonen (24-uurszorg PG)
Zorgregio Midden-IJssel	3.729	807	820
Zorgregio Twente	16.759	2.468	3.104
Zorgregio Zwolle	7.543	433*	528*
Totaal	28.031	3.837	3.362

* Alleen voor de pilotgemeenten in deze regio zijn deze aantallen bekend.

Bron: Woonzorgweter, Companen.

Het aanbod aan geclusterd wonen (zonder 24-uurszorg) is via een analyse op CBS-microdata gegevens in beeld gebracht. Dit aanbod is voor elke gemeente in beeld gebracht. In paragraaf 3.5 zetten wij deze aanbodgegevens op een rij per regio. In paragraaf 3.6 zetten wij het regionale aanbod af tegen de regionale vraag.

3.5 Geschiktheidsanalyse

Het huidige rijksbeleid is erop gericht dat ouderen en mensen met een beperking zo lang mogelijk zelfstandig kunnen blijven wonen in hun eigen vertrouwde omgeving. Hierdoor wordt het steeds belangrijker dat de woning waarin men woont ook daadwerkelijk geschikt is om te bewonen voor mensen met een fysieke beperking. Daarnaast groeit ook de behoefte aan reguliere (niet-geclusterde) woningen die geschikt zijn om op hogere leeftijd te blijven wonen, zowel in de koop- als huursector.

- Op dit moment wonen ca. 117.000 65+-huishoudens in Overijssel in een reguliere, niet-geclusterde woning.
- In 2030 zijn dit er volgens onze prognose circa 142.000.
- In 2040 zijn dat circa 163.500 huishoudens.

Bovenstaande ontwikkelingen stellen eisen aan de woningvoorraad.

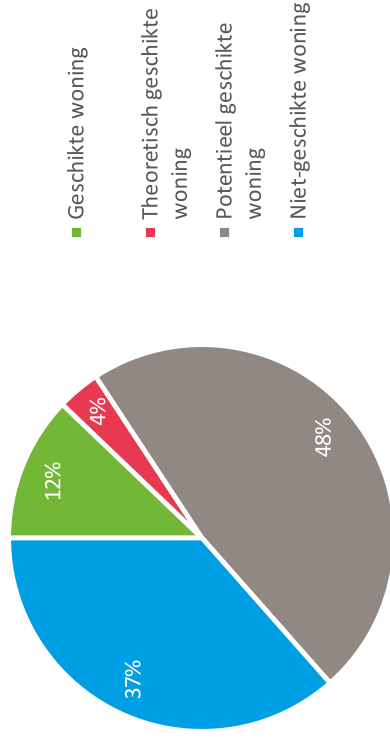
In onze analyse van de geschiktheid van de woningvoorraad zijn wij uitgegaan van de volgende meetgraad voor 'geschiktheid': alle primaire voorzieningen (slaapkamer, woonkamer, toilet, badkamer en keuken) liggen gelijkvloers of zijn zonder traplopen bereikbaar. De woning is geschikt voor bewoners met geringe beperkingen bij het lopen, die eventueel een wandelstok of kruk(ken) gebruiken. De geschikte woningen betreffen allen appartementen of (galerij)flats, zolang deze over een lift beschikken. Voor een inschatting van welke appartementen over een lift beschikken, hebben wij de volgende methode gebruikt:

- In het WoON2018 hebben wij alle bewoners van appartementen geselecteerd en bekeken of zij aangaven over een lift in het complex te beschikken.
- De achtergrondkenmerken van de complexen met lift zijn uiteengezet voor het bouwjaar en het aantal bouwlagen. Zo konden wij groepen appartementen identificeren die met een zeer hoge zekerheid (bijna 100%) over een lift beschikken. Die kenmerken zijn losgelaten op het Overijsselse woningbestand.
- Van een aantal groepen appartementen (bijv. met een laag aantal bouwlagen en een ouder bouwjaar) is het beeld diffuus: sommige complexen hebben een lift en andere niet. Het bijpassende aandeel 'lift aanwezig' is per bouwjaar-bouwlaag combinatie toeberekend aan de complexen; immers in theorie beschikt een deel van deze groep appartementen wél over een lift. Daarmee valt niet meer met zekerheid te zeggen welke appartementen dit precies zijn en waar zij precies staan. Deze groep woningen noemen wij 'theoretisch geschikt'. Op provinciaal niveau zal deze groep nauw overeenkomen met de daadwerkelijke aantallen geschikte woningen, maar deze wijze heeft een lager betrouwbaarheidsgehalte op gemeentelijk niveau.

Eengezinswoningen wijzen wij als 'potentieel geschikt' aan als zij voldoen aan één van deze kenmerken:

- eengezinswoning, is gebouwd na 1998;
- inhoud bij koopwoning is groter dan 350 m³ en gebouwd na 1965;
- inhoud bij huurwoning is groter dan 300 m³ en gebouwd na 1980;
- geschakelde woning.

Figuur 3.6: Provincie Overijssel. Aanbod 'geschikte' woningen volgens 'doorzonscan' (2019)

Bron: CBS microdata, WoON 2018, bewerkt door Companen (2019).

We hebben de geschiktheid geanalyseerd van in totaal circa 485.000 woningen, die opgenomen zijn als zelfstandige woningen binnen de aangeleverde microdatabestanden. Volgens deze analyse is op dit moment een klein deel van de totale woningvoorraad in Overijssel al 'geschikt' (12%; ca. 59.000 woningen) of 'theoretisch' geschikt (4%; ca. 17.500 woningen). Nog eens 48% van de woningen is 'potentieel geschikt' (ruim 231.000 woningen). Dit houdt in dat ca. 76.500 woningen geschikt zijn, waar de groep 'regulier' wonende ouderen nu al groter is (117.000). Deze groep zal bovendien met 40% toenemen tot 2040.

- Mocht elk oudere huishouden een geschikte woning zoeken, dan zijn er te weinig geschikte woningen in de provincie om aan de vraag te voldoen. Ongeveer 4 procent van de ouderenhuishoudens gaf in 2015 aan dat zij in de twee jaar daarvoor verhuisd waren.³ De wens voor een geschikte

³ Planbureau voor de Leefomgeving (Aanpassen of verkassen, mei 2019)

woning is sterk afhankelijk van de persoonlijke situatie: bijv. life-events zoals het wegvallen van een partner, woonwensen, woonsituatie en evt. zorgvraag.

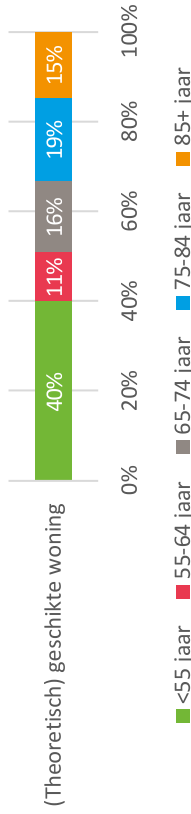
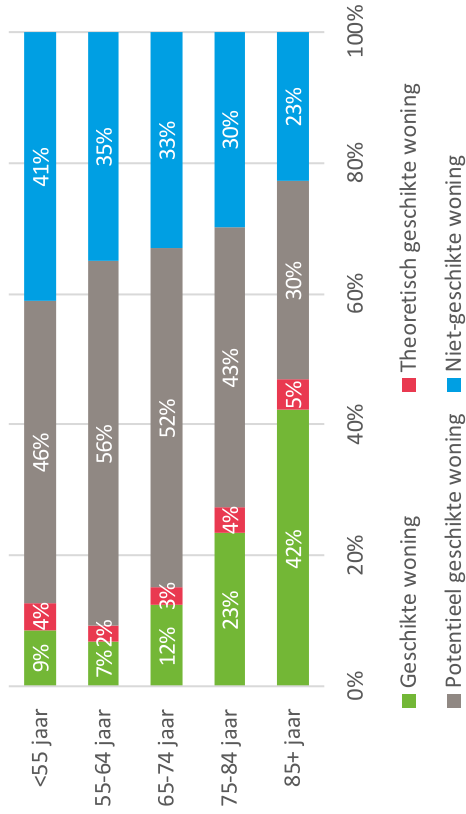
- Op gemeentelijk niveau zien we dat stedelijke gemeenten doorgaans meer geschikte woningen in de voorraad hebben, door de aanwezigheid van meer appartementencomplexen (met lift). De geschiktheidsopgave is groter in landelijke gemeenten.

Uitsplitsing naar leeftijdsklasse

Mede bepalend voor de geschiktheidsopgave is of geschikte woningen beschikbaar zijn voor of bewoond worden door senioren. In de eerste grafiek rechts laten we zien in welke mate leeftijdsgroepen geschikt wonen. Bij leeftijdsgroepen vanaf 65 jaar loopt het aandeel van (theoretisch) geschikte woningen gestaag op. De vraag naar geschikte woningen neemt toe naarmate men ouder wordt, vermoedelijk gekoppeld aan een zorgbehoefte.

We zien dat van de geschikte en theoretisch geschikte woningvoorraad 40% van de woningen wordt bewoond door huishoudens onder de 55 jaar. Slechts de helft van de (theoretisch) geschikte woningen wordt bewoond door 65-plussers; daarmee ligt er in het bestaande geschikte aanbod ruimte voor een hogere match met oudere bewoners. Het ligt voor de hand dat niet iedere geschikte woning wordt bewoond door 65-plussers. Veel jongere huishoudens wonen in een geschikte woning om redenen van comfort of anderszins.

Figuur 3.7: Provincie Overijssel. Geschiktheid woningvoorraad naar leeftijdsklasse

Bron: CBS microdata, WoON 2018, bewerkt door Companen (2019).

Uitsplitsing naar eigendomssituatie

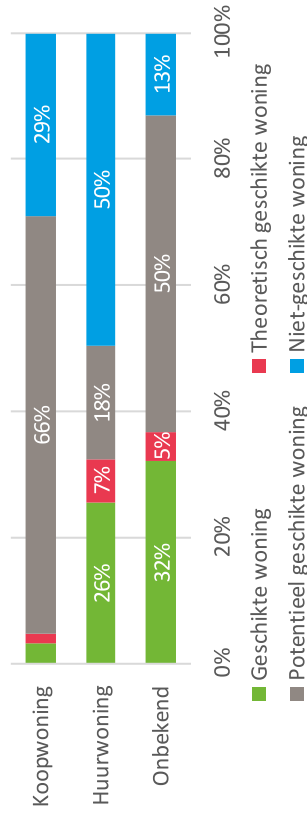
De geschiktheidsopgave binnen de provincie is niet alleen onevenredig verdeeld per gemeente, maar ook naar de eigendomssituatie. Huurwoningen zijn overwegend vaker gelijkvloers en daarmee vaker geschikt voor ouderen. De uitsplitsing van de woningvoorraad naar eigendom laat zien:

- Huurwoningen zijn het vaakst (theoretisch) geschikt voor ouderen (33% en 59.000 woningen). In de huursector liggen echter weinig kansen om de

geschiktheid te vergroten; slechts 18% (ongeveer 32.500) van de woningen is geschikt te maken. 90.000 huurwoningen zijn niet geschikt voor ouderen. Dit hangt veelal samen met de afwezigheid van een lift of de nauwe trapopgang, waardoor er geen ruimte is voor een traplift.

- In de gemeenten Staphorst (16%), Twenterand (16%), Dinkelland (18%), Losser (19%), Raalte (19%), Hof van Twente (20%), Zwartewaterland (20%) is de huurvoorraad relatief weinig geschikt. In deze gemeente liggen aandachtspunten voor de corporaties: hoe weegt de geschikte voorraad (straks) tegenover het aantal oudere huurders in deze gemeenten?
- De grootste opgave ligt echter met verve in de koopsector. Hier is 66% (ruim 195.000 woningen) met een kleine ingreep geschikt te krijgen. Daarentegen is slechts 5% van de koopwoningen (theoretisch) geschikt voor ouderen (14.000 woningen).

Figuur 3.8: Provincie Overijssel. Geschiktheid woningvoorraad naar eigendom (2019)

Bron: CBS microdata, WoON 2018, bewerkt door Companen.

- In de meer landelijke gemeenten zijn veel koopwoningen (doorgaans meer dan 70%) relatief makkelijk aan te passen. In de stedelijke gemeenten zien we dat meer dan 40% van de koopvoorraad niet geschikt te maken is zonder een ingrijpende renovatie. Daar vraagt de geschiktheidsopgave om

een wijkgerichte aanpak, voor een goede spreiding van het geschikte aanbod en benodigde woningaanpassingen over de gemeente.

3.6 De huisvestingsopgave: match tussen vraag en aanbod

Een vergelijking van de vraagprognose met het huidige geclusterde 24-uurszorg aanbod van zorgaanbieders voor ouderen laat zien dat dit aanbod op dit moment al onvoldoende is om aan de vraag te voldoen; in de komende jaren zal dit tekort gaan toenemen. Wanneer we ook de geclusterde corporatiewoningen meetellen bij het 'geclusterde aanbod', dan volstaat het huidige aanbod op dit moment getalsmatig wel - het is echter de vraag of al deze woningen geschikt zijn voor mensen met een (oplopende) zorgvraag. Wij vermoeden dat veel van de bestaande complexen nog te weinig ingericht zijn op mensen met een toenemende zorgvraag⁴. Daarnaast kan het zijn dat een deel van deze woningen (onbewust) door de regulier wonende oudere worden bezet. Tussen nu en 2025 zal er - ook wanneer we deze woningen meetellen - een tekort optreden in geclusterde woonplekken voor ouderen.

De onderstaande tabel toont de vraag-aanbodbalans voor geclusterde woonvormen voor ouderen, op basis van de trendvariant. In de komende jaren ontstaat er door de groeiende vraag een toenemende spanning op het totale aanbod aan geclusterd wonen, en na 2030 zelfs een groeiend tekort. Dit moet opgevuld worden met nieuw aanbod dat aansluit bij de kwalitatieve vraag – wat betekent dat gewerkt moet worden aan vernieuwende concepten van geclusterd wonen. Het advies is om daar nu al mee te beginnen in de vorm van

⁴ In Overijssel zijn veel geclusterde wooncomplexen aanwezig, die ook niet leeg zullen staan. Deze woonvormen voorzien kwantitatief in de vraag. De woonwensen en zorgbehoefte van bewoners is echter dermate veranderd in de laatste jaren, zoals blijkt uit de werksessie en het leefstijlonderzoek, dat veel van de bestaande

kleinschalige experimenten per gemeente en zo te ondervinden welke woonvormen toekomstwaarde hebben.

Tabel 3.5: Vraag-aanbodbalans aan geclusterde woonvormen voor ouderen

	Vraag- Aanbod 2019	Vraag- Aanbod 2025	Vraag- Aanbod 2030	Vraag- Aanbod 2035	Vraag- Aanbod 2040
Zorgregio Midden-IJssel					
Geclusterd wonen	1.560	700	-210	-760	-1.140
Geclusterd wonen (24-uurszorg SOM)	220	250	175	25	-95
Geclusterd wonen (24-uurszorg PG)	190	125	30	-155	-310
Totaal vraag-aanbod	1.970	1.075	-5	-890	-1.545
Zorgregio Twente					
Geclusterd wonen	7.640	4.460	1.410	-120	-1.100
Geclusterd wonen (24-uurszorg SOM)	260	530	335	-20	-265
Geclusterd wonen (24-uurszorg PG)	90	-325	-675	-1.305	-1.735
Totaal vraag-aanbod	7.990	4.665	1.070	-1.445	-3.100
Zorgregio Zwolle					
Geclusterd wonen	2.800	910	-960	-2.050	-2.820
Geclusterd wonen (24-uurszorg SOM)	-230*	-275*	-350*	-490*	-595*
Geclusterd wonen (24-uurszorg PG)	-175*	-285*	-380*	-565*	-690*
Totaal vraag-aanbod	2.395*	350*	-1.690*	-3.105*	-4.105*

* In regio Zwolle zijn voor het 24-uurszorgaanbod alleen gegevens bekend van de pilotgemeenten.

Bron: CBS-microdata, aanbodinventarisatie, prognosemodel Companen.

complexen niet voldoende ingericht zijn op deze groep mensen. Nieuwe bewoners zoeken beschutting en comfort in de wooncomplexen en mogelijkheden tot ontmoeting met mede- en buurtbewoners. Deze wooncomplexen moeten daarnaast geschikt zijn voor een toenemende zorgvraag.

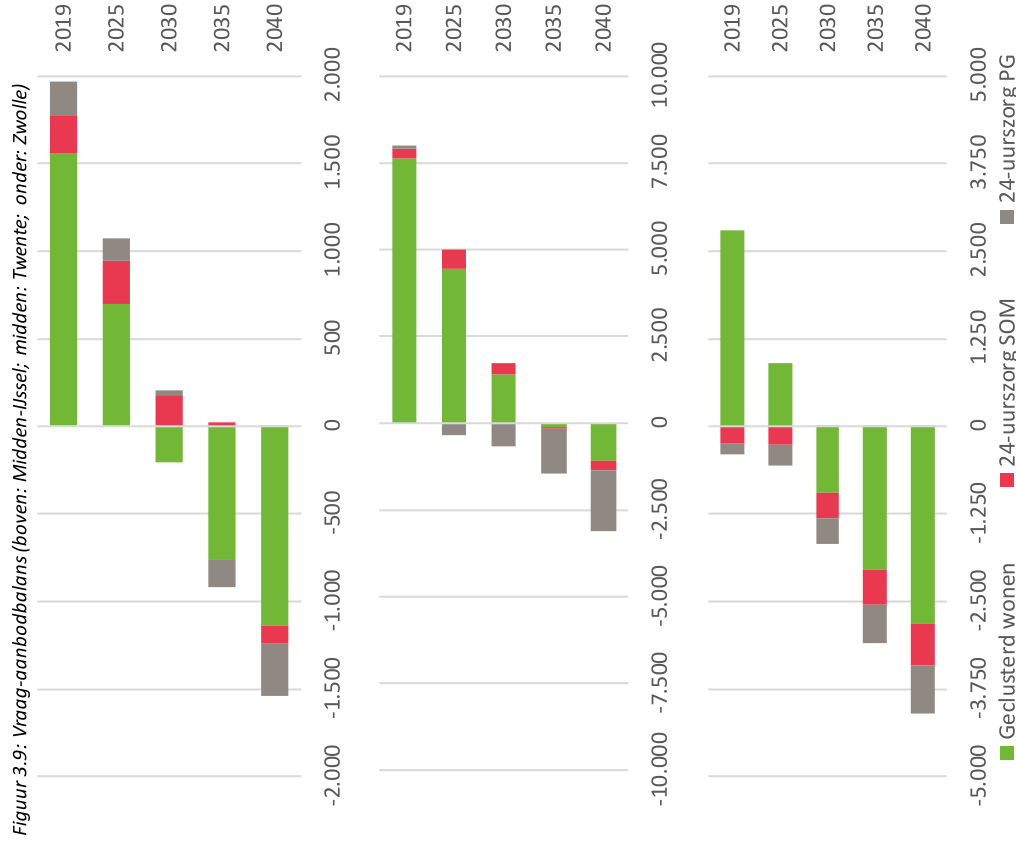
Zorgregio Midden-IJssel

Hieronder zetten wij de balans tussen vraag en aanbod uiteen voor de diverse geclusterde woonvormen naar zorgregio.

- De intramurale capaciteit voor mensen met een psychogeriatrische (PG) zorgvraag kent momenteel een overschot van 190 plekken. Dit overschot zal rond 2030 omslaan in een tekort, oplopend tot **310 plekken in 2040**.
- De intramurale capaciteit voor mensen met een somatische (SOM) zorgvraag kent momenteel een overschot van 220 plekken. Dit overschot slaat pas in 2035 om in een tekort, oplopend tot **95 plekken in 2040**.
- Voor mensen die behoefte hebben aan geclusterd wonen bestaat er **momenteel een overschot van 1.560 woningen. Geleidelijk ontstaat er een tekort 1.140 woningen in 2040.**

Zorgregio Twente

- De intramurale capaciteit voor mensen met een psychogeriatrische (PG) zorgvraag kent momenteel een overschot van 90 plekken. Er zal op korte termijn een tekort ontstaan, dat oploopt tot **1.735 plekken in 2040**.
- De intramurale capaciteit voor mensen met een somatische (SOM) zorgvraag kent momenteel een overschot van 260 plekken. Dit overschot loopt terug tot een tekort aan **265 plekken in 2040**.
- Voor mensen die behoefte hebben aan geclusterd wonen bestaat er **momenteel een overschot van 7.640 woningen. Geleidelijk ontstaat er een tekort 1.100 woningen in 2040.**

Bron: CBS-microdata, aanbodinventarisatie, prognosemodel Companen.

Zorgregio Zwolle

In zorgregio Zwolle is de informatie over het aantal plekken per Wlz-locatie beperkt. Voor deze regio kunnen wij op dit moment een beperkte vraag-aanbodbalans opnemen.

- De intramurale capaciteit voor mensen met een psychogeriatrische (PG) zorgvraag kent momenteel een tekort van 175 plekken in de drie pilotgemeenten (Steenwijkerland, Ommen en Hardenberg). Dit tekort zal oplopen tot **690 plekken in 2040**.
- De intramurale capaciteit voor mensen met een somatische (SOM) zorgvraag kent momenteel een tekort van 230 plekken. Dit tekort loopt op tot **595 plekken in 2040**.
- Voor mensen die behoefte hebben aan geclusterd wonen bestaat er **momenteel een overschot van 2.800 woningen**. Deze balans beslaat wél de gehele zorgregio Zwolle. **Voor 2030 ontstaat er een tekort dat oploopt tot 2.820 woningen in 2040**.

Huisvestingsopgave geschikt wonen

Met inachtneming van het terughoudende verhuisgedrag van ouderen, zal er in de komende jaren druk blijven op het aantal geschikte woningen voor ouderen: in 2040 zijn er ca. 163.500 oudere huishoudens. Dit zijn **87.000 huishoudens meer** dan het huidige aantal (theoretisch) geschikte woningen (circa 76.500 woningen) in de provincie. Dit hoeft echter niet te betekenen dat elke oudere geschikt kan en zal wonen. De lage verhuisbereidheid van senioren maakt dat een deel van de toekomstige senioren nu en straks in een woning woont die (nog) niet geschikt is. Momenteel woont ca. 50% van de ouderen niet geschikt. In de geschikte woningvraag kan worden voorzien door nieuwbouw van geschikte woningen en doorstroming te stimuleren, maar belangrijker zijn woningaanpassingen van woningen die potentieel geschikt zijn:

- De grootste opgave ligt daarbij in de koopsector. Wij verwachten dat de nieuwe generatie ouderen vaker in een geschikte koopwoning wil wonen. De huidige voorraad van minimaal 14.000 geschikte koopwoningen zal niet toereikend zijn. Hierin zijn reeds aangepaste eengezinswoningen niet meegenomen. De daadwerkelijke geschikte voorraad zal daardoor hoger uitvallen. In veel gevallen zijn koopwoningen wel aanpasbaar: 195.000 koopwoningen zijn met woningaanpassingen geschikt te krijgen.
- De huursector heeft met ruim 59.000 woningen veel (theoretisch) geschikte woningen in bezit. Getalsmatig zal deze voorraad in de vraag naar geschikte huurwoningen voorzien; maar door beschikbaarheid, passend toewijzen en variatie in woonwensen kan er een kwalitatieve mismatch ontstaan. **In het kader van geschiktheid ligt er daarmee geen grote formatie-opgave weggelegd voor corporaties**. Het kan wel zijn dat woningen een lichte aanpassing vereisen, zoals het verwijderen van drempels. **De nieuwbouwopgave voor corporaties is vooral kwalitatief van aard. Er is een toenemende behoefte aan kleinschalige, hofjesachtige woonconcepten**. Om doorstroming in de bestaande huurvoorraad te bevorderen verdient het aanbeveling om de nieuwbouwopgave van woningcorporaties vooral te richten op levensloopbestendige woningen. Hierdoor wordt er een verhuisstroom op gang gebracht van ouderen naar meer geschikt aanbod, waardoor zij bestaand aanbod voor jongere huishoudens vrijspelen.
- In meer landelijke gemeenten ligt het huidige aanbod geschikte woningen fors lager dan het aandeel ouderen in 2040. In deze gemeenten liggen wel relatief veel kansen om woningen geschikt te maken. **In deze gemeenten ligt dus een relatief grote opgave voor woningaanpassingen**.
- In meer stedelijke gemeenten is het huidige aanbod geschikte woningen relatief groter door de aanwezigheid van appartementencomplexen. Hier geldt echter dat de mogelijkheden voor woningaanpassingen beperkter

zijn; per wijk moet worden gezien of het geschikte woningaanbod toereikend is en wat de mogelijkheden voor woningaanpassingen zijn.

3.7 Leefstijlen ouderen

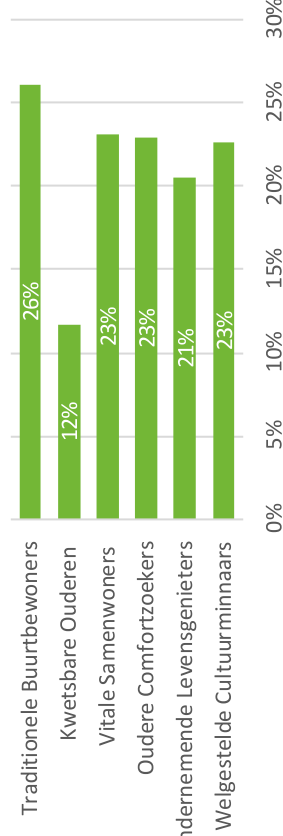
Geclusterd wonen is een verzamelnaam voor diverse woonvormen die beschutting, comfort en ontmoeting bieden. Geclusterd wonen kan onderverdeeld worden naar 'traditionele' concepten (zoals serviceflats) en 'moderne' concepten (zoals hofjes), maar ook naar koop- of huurwoningen. De keuzes die mensen hierin maken zijn onder meer afhankelijk van hun leefstijl, inkomen en woonwensen. Een beter begrip van deze kenmerken helpt om het (nieuwe) aanbod aan wonen met zorg passender te maken.

Companen heeft zes verschillende leefstijlen opgesteld, aansluitend bij de huidige en toekomstige generatie ouderen. Op basis van feitelijke en subjectieve informatie (CBS-microdata en het WoON) zijn verbanden geanalyseerd tussen het inkomen, leeftijd, huishoudenssamenstelling, stedelijkheid, opleiding en vermogen. Wij zien zes dominante groepen ouderen, die elk een eigen profiel en type woonwensen hebben:

1. **Traditionele Buurtbewoners**
2. **Kwetsbare Ouderen**
3. **Vitale Samenwoners**
4. **Oudere Comfortzoekers**
5. **Ondernemende Levensgenieters**
6. **Welgestelde Cultuurminnaars**

In de volgende kaders geven wij van de profielen en woonwensen een beschrijving per leefstijl, met een aanbeveling voor woningaanbod dat goed past bij de leefstijl (en het inkomen), mochten zij willen verhuizen. De meeste ouderen willen echter **niet verhuizen**. Doorgaans is 20 tot 25% van de ouderen verhuisgeneigd en zegt slechts 0 tot 5% beslist te willen verhuizen. Met name de Kwetsbare Ouderen geven aan weinig geïnteresseerd te zijn in verhuizen.

Figuur 3.10: Verhuisgeneigdheid onder de diverse leefstijlen (2019)

Bron: CBS-microdata, WoON2018 en bewerking Companen

1. Traditionele Buurtbewoners

Profiel

De 'Traditionele Buurtbewoners' omvatten de nieuwe generatie ouderen van 55 tot 75 jaar. Traditionele Buurtbewoners zijn doorgaans lager opgeleid en hebben een relatief traditionelere waardeoriëntatie. Deze groep beschikt over beperkte financiële mogelijkheden, vooral doordat zij een beperkt vermogen hebben opgebouwd. Het merendeel van deze groep heeft een beperkt vermogen en een inkomen tot 1,5 keer modaal. Een kleiner deel van de Traditionele Buurtbewoners heeft een ruimer vermogen, maar wel in combinatie met een laag inkomen. Voor deze mensen zit de financiële beperking juist in het lage inkomen. Traditionele buurtbewoners wonen vaker in sterk stedelijk gebied.

Woonwens

De meeste Traditionele Buurtbewoners hebben een woonwens voor een sociale huurappartement, bestaande uit 3 á 4 kamers. Het is belangrijk dat de woning zelf en de kamers in de woning bereikbaar zijn zonder traplopen. Traditionele Buurtbewoners hebben interesse in een ouderenwoning, voornamelijk als deze zich bevindt in een complex. Een kleiner deel zoekt een opzichzelfstaande ouderenwoning. In bijna alle gevallen zoeken Traditionele Buurtbewoners woningen in de sociale huur. Het hebben van een tuin is geen nadrukkelijke wens. Nabijheid tot voorzieningen is dat wel; de woning moet binnen 15 minuten lopen van voorzieningen af liggen. De belangrijkste reden om te verhuizen is zowel gezondheid als de ongeschiktheid van de huidige woning. Maar verhuizen doet deze groep wil binnen de huidige gemeente.

Passend woonaanbod voor verhuizende Traditionele Buurtbewoners:

- Aanleunwoning in sociale huur
- Woning in een seniorencomplex in sociale huur
- Serviceflat met lift in sociale huur

2. Kwetsbare ouderen

Profiel

De 'Kwetsbare Ouderen' zijn ouderen van 75 jaar of ouder, die vanwege hun leeftijd, gezondheid en beperkte financiële positie doorgaans kwetsbaarder zijn. Kwetsbare Ouderen zijn lager opgeleid en hebben een traditionele waardeoriëntatie. Net zoals de Traditionele Buurtbewoners zit de beperking in de financiële mogelijkheden voornamelijk in het vermogen. Het merendeel van deze ouderen heeft een beperkt vermogen en een inkomen tot 1,5 keer modaal. Een kleiner deel van de Kwetsbare Ouderen heeft een ruimer vermogen, maar wel in combinatie met een laag inkomen. Voor deze ouderen zit de financiële beperking juist in het lage inkomen. Kwetsbare Ouderen wonen vaker in sterk stedelijk gebied.

Woonwens

De Kwetsbare Ouderen hebben een woonwens voor een sociale huur appartement, bestaande uit 2 of 3 kamers. Het is zeer belangrijk dat de woning zelf en de kamers in de woning bereikbaar zijn zonder traplopen. Kwetsbare Ouderen hebben interesse in een ouderenwoning, voornamelijk in een complex. Een kleiner maar toch nog behoorlijk deel heeft interesse in een opzichzelfstaande ouderenwoning. Het hebben van een tuin is geen nadrukkelijke wens. Nabijheid tot voorzieningen is dat wel; de woning moet binnen 15 minuten lopen van voorzieningen af liggen. De belangrijkste reden om te verhuizen is de gezondheid. Kwetsbare Ouderen willen de huidige gemeente niet verlaten.

Passend woonaanbod voor verhuizende Traditionele Buurtbewoners:

- Aanleunwoning in sociale huur
- Woning in een seniorencomplex in sociale huur
- Grondgebonden seniorenwoning in sociale huur
- Serviceflat met lift in sociale huur

3. Vitale Samenwoners

Profiel

De 'Vitale Samenwoners' zijn nieuwe generatie ouderen van 55 tot 75 jaar. Zij hebben vaak een opleiding van midden of laag niveau afgerond en zijn woonachtig in een landelijk woonmilieu. Echter zijn Vitale Samenwoners ook vaker hoog opgeleid en woonachtig in een meer stedelijk woonmilieu. Deze groep heeft een moderne waardeoriëntatie en zitten ook ruimer in hun financiële mogelijkheden. Hun vermogen loopt op tot €300.000, waar het inkomen flink uiteen kan lopen. Een groot deel van deze vitale groep zet het vermogen in om comfortabel van te leven, aansluitend op een levensgenietende leefstijl. Een ander deel kiest ervoor om het vermogen te behouden en leeft op bescheidener voet.

Woonwens

De Vitale Samenwoners hebben voornamelijk de wens om in een koop appartement te wonen, bestaande uit 3 á 4 kamers. Zij hoeven niet te wonen in een woning die voor ouderen gelabeld is, mede omdat zij een minder uitgesproken voorkeur hebben voor een woning die bereikbaar en doorgankelijk is zonder traplopen. De Vitale Samenwoners hebben eveneens geen tuinwens. De voorkeur gaat uit naar een woning die op 15 minuten of minder lopen van voorzieningen vandaan ligt. De belangrijkste reden om te verhuizen is de huidige woning en de gezondheid. Doorgaans willen Vitale Samenwoners in de huidige gemeente blijven wonen, maar er is een behoorlijk deel dat ook naar een andere gemeente zou willen verhuizen.

Passend woonaanbod voor verhuizende Traditionele Buurtbewoners:

- Woning in een appartementencomplex met lift in de koop of vrije huur
- Woning in een hofje met een gemengde leeftijdsopbouw in de koop

4. Oudere Comfortzoekers

Profiel

De 'Oudere Comfortzoekers' omvat ouderen van 75 jaar of ouder. Zij hebben veelal een opleiding van midden of laag niveau afgerond en zijn woonachtig in uiteenlopende woonmilieus. Echter zijn Oudere Comfortzoekers ook vaker hoog opgeleid en woonachtig in een meer stedelijk woonmilieu. Deze ouderen hebben een relatief traditionelere waardeoriëntatie en zitten ook ruimer in hun financiële mogelijkheden. Hun vermogen loopt op tot €300.000, waar het inkomen flink uiteen kan lopen. Een groot deel van deze ouderen zet het vermogen in om comfortabel van te leven, aansluitend op de verminderende mobiliteit en gezondheid. Een ander deel kiest ervoor om het vermogen te behouden en leeft op bescheidener voet.

Woonwens

De Oudere Comfortzoekers hebben de wens om in een huur of koop appartement te wonen, bestaande uit maximaal 3 kamers. Zij hebben interesse in een ouderenwoning, het liefst in een complex. Het is dan ook belangrijk dat de woning zelf en de kamers in de woning bereikbaar zijn zonder traplopen. Het hebben van een tuin is geen nadrukkelijke wens. Nabijheid tot voorzieningen is dat wel; de woning moet binnen 15 minuten lopen van voorzieningen af liggen. De belangrijkste reden om te verhuizen is veruit de gezondheid. Oudere Comfortzoekers willen de huidige gemeente niet verlaten.

Passend woonaanbod voor verhuizende Traditionele Buurtbewoners:

- Woning in een seniorencomplex in alle prijsklassen
- Aanleunwoning in alle prijsklassen
- Woning in een serviceflat met lift in alle prijsklassen

5. Ondernemende Levensgenieters

Profiel

De Ondernemende Levensgenieters zijn 55 tot 75 jaar oud en zullen zichzelf beslist nog niet als oudere omschrijven. Deze groep is zeer hoog opgeleid, beslaat overwegend paren en woont zowel in stedelijk als landelijk gebied. Ondernemende levensgenieters hebben een moderne waardeoriëntatie. De groep heeft zeer ruime financiële mogelijkheden, doordat zij een vermogen hebben opgebouwd van meer dan €300.000 of daar uitzicht op hebben. Vanwege de relatief welgestelde en intellectuele positie, wordt deze groep als initiatiefrijk en ondernemend gezien. Zij zijn eerder geneigd om het heft in eigen handen te nemen.

Woonwens

Ondernemende Levensgenieters hebben voornamelijk de wens om in een koop appartement te wonen; een deel heeft interesse om in een vrijstaande woning te wonen. Het liefst bestaat de woning uit 3 á 4 kamers. Zij hoeven niet te wonen in een woning die voor ouderen gelabeld is, mede omdat zij een minder uitgesproken voorkeur hebben voor een woning die bereikbaar en doorgankelijk is zonder traplopen. De Ondernemende Levensgenieters hebben geen tuinwens. De voorkeur gaat uit naar een woning die op 15 minuten of minder lopen van het centrum vandaan ligt. Een deel wil wonen aan de rand van de woonplaats. De belangrijkste reden om te verhuizen is de huidige woning en de gezondheid. De Ondernemende Levensgenieters zijn vaker bereid om naar een andere gemeente te verhuizen, maar doen dat meestal liever niet.

Passend woonaanbod voor verhuizende Traditionele Buurtbewoners:

- Woning in een appartementencomplex met lift in de koop of vrije huur
- Gelijkvloerse vrijstaande woning in de koop
- Woning in een hofje met een gemengde leeftijdsopbouw in de koop

6. Welgestelde cultuurminnaars

Profiel

Welgestelde cultuurminnaars zijn ouderen van 75-plus. Deze groep ouderen wonen zowel alleen als samen en kennen een grote diversiteit in het genoten opleidingsniveau of het huidige woonmilieu. Deze kenmerken zijn minder relevant voor hun leefstijl. Welgestelde cultuurminnaars hebben een relatief traditionelere waardeoriëntatie en nemen het heft hierdoor minder in eigen handen. Deze ouderen hebben echter zeer ruime financiële mogelijkheden doordat zij een vermogen hebben van meer dan €300.000 en leven naar deze mogelijkheden. Zij zijn eerder geneigd om ontzorgd te leven.

Woonwens

De Welgestelde Cultuurminnaars hebben voornamelijk de wens om in een huur of koop appartement te wonen, bestaande uit 3 á 4 kamers. Welgestelde Cultuurminnaars hebben interesse in een ouderenwoning, voornamelijk in een complex. Een behoorlijk deel heeft interesse in een opzichzelfstaande ouderenwoning. De woning moet door- en toegankelijk zijn zonder traplopen. De Welgestelde Cultuurminnaars hebben geen interesse in een tuin. Het liefst ligt de woning in het centrum van de woonplaats. Een kleiner aandeel van de comfortabele ouderen zou graag een woning aan de rand van de woonplaats willen hebben. De belangrijkste reden om te verhuizen is de gezondheid. Daarop volgen de huidige woning en financiële redenen. Merendeel wil in de huidige gemeente blijven wonen. Daarnaast is er een deel dat het niet uit maakt om naar een andere gemeente te verhuizen.

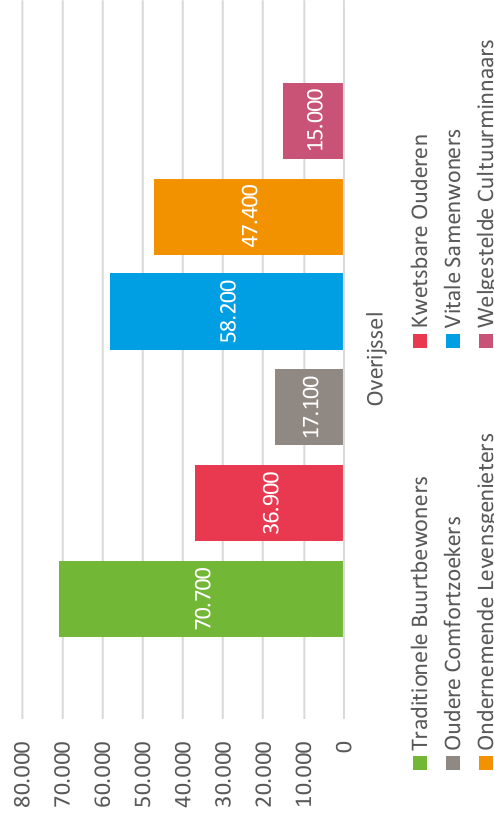
Passend woonaanbod voor verhuizende Traditionele Buurtbewoners:

- Woning in een seniorencomplex in de koop of vrije huur
- Aanleunwoning in de koop of vrije huur
- Woning in een serviceflat met t in de koop of vrije huur
- Woning in een 'Hofje op stand/woonzorgvilla' in de koop of vrije huur

Verdeling van leefstijlen over Overijssel

In de onderstaande grafiek zijn alle 55-plussers in Overijssel ingedeeld in één van de zes leefstijlen. Wij zien dat vier leefstijlen in absolute aantallen fors vertegenwoordigd zijn. Echter geldt voor de Oudere Comfortzoekers en Welgestelde Cultuurminnaars dat zij een leeftijd hebben van boven de 75 jaar en relatief vaker (noodgedwongen) verhuizen.

Figuur 3.11: Verdeling van leefstijlen onder 55-plussers (absolute aantallen; 2019)

Bron: CBS-microdata, WoON2018 en bewerking Campanen

Tussen de drie zorgregio's van Overijssel bestaan enkel nuanceverschillen in de opbouw van leefstijlen. De variatie binnen regio's middelt uit tot een vergelijkbare verdeling. Twente kent iets meer Traditionele Buurtbewoners en Zwolle juist meer ondernemende levensgenieters, aansluitend op een iets

jongere en vermogende bevolkingsopbouw in de regio Zwolle. Tussen gemeenten in Overijssel bestaan echter wél grotere verschillen, die in de monitor uiteen worden gezet.

3.8 Tijdelijk verblijf Twente

Een vorm van verblijf die bijzondere aandacht verdient, is 'tijdelijk verblijf' voor mensen met een zorgvraag. Naarmate ouderen langer zelfstandig thuis wonen, zal ook de vraag naar vormen van tijdelijk verblijf toenemen: in de vorm van logeerhuizen voor zorgvragers om zo mantelzorgers even te ontlasten, of in de vorm van 'eerstelingsverblijf' voor mensen die na een ziekenhuisverblijf om medische redenen niet direct terug naar huis kunnen. Er zijn weinig cijfers voorhanden over vraag naar en aanbod aan dergelijke vormen van tijdelijk verblijf. Aan de aanbodkant heeft dat er mee te maken dat bedden/kamers die worden ingezet voor tijdelijk verblijf vaak flexibel inzetbaar zijn: soms worden ze ingezet onder de noemer 'eerstelingszorg' (bekostigd vanuit de Zvw), terwijl er op een ander moment iemand verblijft met een Wlz-indicatie. De exacte vraag is moeilijk te becijferen, aangezien de verblijfsduur in dergelijke voorzieningen per definitie varieert.

Zorgaanbieders die kortdurend verblijf bieden in de regio Twente hebben voor deze monitor gegevens aangeleverd over de 'productie' kortdurend verblijf in ligdagen in de afgelopen jaren⁵. Als we alle vormen van tijdelijk verblijf bij elkaar optellen, is er een stijgende trend zichtbaar in de periode sinds 2015.

Zorgverzekeraar Menzis geeft aan dat er in 2018 bij hen in totaal bijna 44.000 'ligdagen' ELV zijn gedeclareerd vanuit Twente. Aangezien Menzis circa 70%

⁵ Betreffende: Carinreggeland, TriviumMeulenbelt, Zorgfederatie Oldenzaal, Manna, Zorgaccent, Liberein, De Posten, Zorggroep St-Maarten, Livio.

van de markt in handen heeft in deze regio, schatten zij de totale productie aan ELV in op ruim 62.000 ligdagen. Dat is wat meer dan uit onze inventarisatie onderaanbieders in de regio blijkt, maar het ontloopt elkaar niet heel veel. Als we uitgaan van een bezettingsgraad van 100% (dus: elk bed is 365 dagen per jaar bezet) en de door de zorgaanbieders aangeleverde informatie over productie in ligdagen zou dit betekenen dat er circa **160 ELV-plekken** nodig zijn in Twente. Als we uitgaan van de schatting van Menzis dan zijn er circa 170 plekken nodig.

Als we ook voor de andere vormen van tijdelijk verblijf uitgaan van een bezetting van 100% en de door de zorgaanbieders aangeleverde productiecijfers, dan zijn er voor alle vormen van tijdelijk verblijf samen circa 385 plekken nodig in Twente:

- 215 voor geriatrische revalidatiezorg
- 160 voor eerstelijnsverblijf
- 10 voor overige vormen (respitzorg, deeltijdverblijf, herstelzorg Wlz)

Zorgaanbieders geven aan dat de ontwikkeling van het aantal ligdagen niet het hele verhaal vertelt. Het komt namelijk steeds vaker voor dat een oudere binnenkomt met een indicatie voor eerstelijnsverblijf, terwijl al snel duidelijk is dat langdurige zorg nodig is. Bij gebrek aan een goede plek in een Wlz-instelling blijven ouderen soms in een 'ELV-bed', ook als de aangevraagde Wlz-indicatie al is toegekend. Het bed is dan dus niet beschikbaar voor iemand anders. Als we alleen kijken naar de ontwikkeling van het aantal ELV-ligdagen en op grond daarvan een berekening maken van de vraag, zullen we de vraag dus onderschatten.

Daarnaast is het zo dat ouderen vaak buiten de gemeente van herkomst en zelfs buiten de regio moeten worden geplaatst. Het aantal ligdagen in een bepaalde gemeente (of regio) is dus niet hetzelfde als de vraag vanuit die

gemeente (of regio). Een laatste kanttekening betreft het feit dat in de hier gebruikte rekenmethode het huidige aanbod uitgangspunt is. Pas als iemand een plek gevonden heeft om te kunnen verblijven, kan de zorg immers worden gedeclareerd. Het kan dus zijn dat de *behoefte* aan tijdelijke zorg (veel) groter is dan uit de productiecijfers blijkt.

De verwachting is dat de komende jaren de vraag naar vormen van kortdurend verblijf zal stijgen – niet alleen door de vergrijzing, maar vooral doordat ouderen steeds langer thuis wonen. Het aanbod aan respitzorgplekken is in Twente nu nog zeer beperkt. Om ervoor te zorgen dat mantelzorgers niet overbelast raken, verdient het aanbeveling om dit aanbod uit te breiden. Het is bovendien aan te bevelen om de vraag naar kortdurend verblijf en het benodigde aanbod in de regio's Midden-IJssel en Zwolle in beeld te brengen.

Figuur 3.12: Kortdurend verblijf Twente in ligdagen (2019)

Bron: Zorgaanbieders in Twente

3.9 Beleidsopgaven ouderen

Kleinschalige woonvormen met gemeenschapzin

De 'nieuwe oudere' is vitaler, vermogender en hoger opgeleid. Ze beslissen steeds vaker zelf over hun toekomst. Er wordt ook vaker met een groep opgetrokken om samen woonplannen te realiseren, zo blijkt uit de heisessie met de zorgorganisaties. Dit leidt tot de behoefte aan een grotere diversiteit in geclusterde woonvormen. De opkomst van 'hofjeswonen' wordt gezien als een kansrijke ontwikkeling, zowel voor mensen zonder zorgvraag als voor mensen mét zorgvraag. Het gaat hierbij niet per definitie om grondgebonden woningen rondom een binnenplaats, maar ook om kleinschalige appartementencomplexen die door hun vorm uitnodigen tot gemeenschapsleven en zorg voor elkaar. In eerste instantie zal de belangstelling hiervoor waarschijnlijk het grootst zijn onder ouderen met een wat hoger inkomen, maar als er ook goedkoop aanbod wordt gerealiseerd in deze categorie dan zullen ook ouderen met een lager inkomen hier graag gebruik van willen maken. Dit kan al dan niet in samenwerking met ontwikkelaars of particulieren (bijvoorbeeld middels een CPO). Deze woonvormen hoeven niet alleen bestemd te zijn voor ouderen; het gemengd wonen met jeugd/starters of andere (zorg) doelgroepen kan uitkomst bieden. Wij adviseren gemeenten een stimulerende en faciliterende rol te vervullen in het mogelijk maken van nieuwe wooninitiatieven. Hierbij kan men de stimuleringsregeling van het ministerie van VWS betrekken. Het ministerie heeft in februari 2019 een stimuleringsregeling gelanceerd om nieuwe vormen van wonen en zorg voor ouderen te bevorderen.

Inclusieve woonzorgcentra

Het is wenselijk dat woonzorgcentra een maatschappelijke functie voor de buurt kunnen vervullen. Op meerdere vlakken kan hier uiting aan worden gegeven: vanuit deze woonzorglocaties kan men wijkverpleging of thuiszorg

verlenen aan de buurt. Men kan respijtzorg bieden aan mantelzorgers in de directe omgeving. Op sociaal vlak kan een toegankelijke ontmoetingsruimte de sociale binding in complex en buurt versterken. Daarbij valt te denken aan een gezamenlijke buitenruimte en/of ontmoetingsruimte die ingericht is op zowel de zorgdoelgroep als de burens. Daarbij geldt dat succesvolle woonconcepten ontstaan uit een gezamenlijke publiek-private aanpak (en financiering) met aanjagers: een samenhang van stenen en mensen.

Bewustwording van langer zelfstandig thuis wonen

De keuze voor wonen met zorg wordt relatief vaak noodgedwongen gemaakt. Als de keuzes overzichtelijker zijn, zullen meer ouderen tijdig een weloverwogen beslissing maken. Hier ligt een taak voor Rijk, Provincie, zorgkantoor en de gemeenten om de mogelijkheden voor het aanpassen van de woningen bij particuliere eigenaren onder de aandacht te brengen en te faciliteren. Bewustwordingscampagnes zoals 'Lang zult u wonen' zijn hiervan een voorbeeld. Hieromtrent is het relevant om te vermelden dat de regeling van woningaanpassingen in het kader van de Wmo gaat veranderen. De eigen bijdrage voor particulieren wordt aanzienlijk lager. Dat zal waarschijnlijk zorgen voor een toename van de aanvragen voor woningaanpassingen (met hogere kosten voor de gemeente als gevolg). Onderdeel van een bewustwordingscampagne kan zijn om een actueel overzicht van geschikte woningen voor ouderen bij te houden per gemeente. Dit helpt hen om zicht te hebben op wat zij in de toekomst denken nodig te hebben en daarop tijdig te anticiperen. Ook bewustwording rondom mogelijkheden van financiering van woningaanpassingen, het kopen van een geschikte woning of het ontwikkelen van een coöperatieve woonvorm kunnen stimulerend zijn voor geschikt wonen en doorstroming op de woningmarkt.

Daarnaast is het de verwachting dat er in de toekomst een groter beroep op informele zorg zal moeten worden gedaan. Ouderen zullen moeten afstappen van vraagverlegenheid in eigen kring. Als zorgprofessionals samen met het

sociale netwerk het gesprek aangaan over taboedonderwerpen in de zorg, dan zal de oudere meer regie gaan nemen over de zorg. De zorgprofessional heeft in dat proces de benodigde autoriteit.

Toegankelijke woning en woonomgeving

Het inschakelen van een Seniorenmakelaar en/of huurgewenning (het geleidelijk toegroeien naar de uiteindelijke streefhuur) voor ouderen die binnen de sociale sector van een ongeschikte naar een levensloopgeschikte woning verhuizen zijn voorbeelden van (andere) instrumenten die helpen vraag en aanbod dichterbij elkaar te brengen en de doorstroming op de woningmarkt te bevorderen.

De groei van de groep zelfstandig wonende ouderen vraagt naast aanpassingen in de woningvoorraad ook om aanpassingen in de *woonomgeving*: toegankelijke stoepen, voldoende bankjes, een overzichtelijke openbare ruimte, maar ook voldoende plekken voor ontmoeting en sociale contacten in de directe omgeving.

Gerichte inzet op technologie

Er zijn veel handige kleine technologische oplossingen beschikbaar die ouderen actief houden en meer regie geven over hun zorgproces. Het uitgangspunt is kleine oplossingen te bieden naar de wensen van de ouderen. Een uitleenservice geeft mensen een proefperiode om vertrouwd te raken met technologie. Daarnaast is het belangrijk dat het zorgpersoneel kan aanhaken bij de technologische ontwikkelingen, want het gebruik van technologische hulpmiddelen is essentieel voor het (deels) oplossen van personeelstekorten. Samenwerking met thuiszorgorganisaties, onderwijs en het bedrijfsleven kan hierin uitkomst bieden. Ook moet ingezet worden op een landelijke en regionale veilige en betaalbare digitale zorginfrastructuur zodat overgangen en overdrachten tussen domeinen in de zorg, soepel en kwalitatief goed verlopen.

Dit bespaart wel arbeid maar geeft vooral meer werkplezier voor zorgprofessionals.

In de regio Enschede bestaat al een dergelijk samenwerkingsverband: de TZA Technologie en Zorg Academie <https://www.tza.nu/>.

De leveringszekerheid van het WiFi-aanbod in bestaand vastgoed en de diensten die via dit netwerk verlopen dienen te worden gegarandeerd.

Voorkom verdere overbelasting mantelzorg

In Nederland wordt een fors beroep gedaan op de mantelzorg. Juist het vinden van mantelzorgers wordt door zorgorganisaties als problematisch ervaren. Er wordt zelfs aangegeven dat men verwacht dat de grenzen van de participatiesamenleving zijn bereikt. Als een mantelzorgers wegvalt door overbelasting, ontstaat er een acute woonvraag voor de zorgbehoevende. Dit kan betekenen dat er weer in toenemende mate een beroep wordt gedaan op de professionele zorg, waarin juist grote arbeidstekorten dreigen. Door het sociaal (en digitaal) netwerk rondom de mantelzorg te versterken en respijtzorg aan huis te bieden, heeft de mantelzorg straks meer opties om op terug te vallen.

Ruimte voor tijdelijke opvang

Een specifieke vorm van zorgaanbod die van belang is voor langer zelfstandig wonen, betreft de plekken voor tijdelijke opvang en crisisopvang van ouderen (eerstelijnverblijf, zorghotel, etc.). Het verdient aanbeveling om enkele locaties in de gemeenten in te richten waar tijdelijke zorg geboden kan worden vanuit verschillende financieringsbronnen. Hier kan ook logeeropvang/respijtzorg worden geboden. De financiering zou eenvoudiger gemaakt moeten worden (los van domeinen). Daarnaast moet met terugwerkende kracht (als de diagnose duidelijk is) gefinancierd worden. Dat maakt zorgaanbieders minder terughoudend om mensen een plek te bieden, ook als de financieringsbron nog niet duidelijk is.

4. Verstandelijk beperkten (VG)

De groep mensen met een verstandelijke beperking kent een diverse samenstelling. Zij kunnen onder andere behoefte hebben aan verpleging of verzorging, huishoudelijke hulp of begeleiding bij gedragsproblematiek. Wonen met andere verstandelijk beperkten in een geclusterd woonconcept is voor deze groep doorgaans prettig. Een deel van de verstandelijk beperkten is ook zelfredzamer en woont in toenemende mate zelfstandig in de wijk. In dit hoofdstuk brengen wij de behoefte aan geclusterde en gespikkelde plekken voor zorg met verblijf voor de VG-groep in beeld, en zetten we deze vraagontwikkeling af tegen het bestaande aanbod.

In dit onderzoek richten wij ons primair op de groep die gebruik maakt van Wlz-zorg. Dit houdt in dat we het hebben over mensen die 'levenslang en levensbreed' ondersteuning nodig hebben, thuis of in een zorginstelling. Deze mensen staan onder permanent toezicht of ontvangen 24 uur per dag zorg in de nabijheid. Omdat we ingaan op de groep mensen die levenslang behoefte hebben aan zorg met verblijf, spreken we niet over een groep die uitstroomt.

4.1 Beleidskader

In de afgelopen jaren is de toegang tot de Wlz voor mensen met een verstandelijke beperking iets beperkter geworden. Nieuwe cliënten met een lichte zorgvraag (Wlz-indicaties VG 1 en 2) kunnen tegenwoordig geen beroep meer doen op een woonplek in een instelling. In plaats daarvan krijgen zij ondersteuning vanuit de Wmo. Bestaande cliënten met een lichte zorgvraag die in een instelling wonen, mogen hier wel blijven.

Ondanks de beperktere toegang tot Wlz-indicaties, zien wij een landelijke trend waarin er steeds meer mensen een indicatie voor VG hebben. Deze stijging neemt sneller toe dan de algehele bevolkingsgroei. Deels kan deze stijging worden verklaard door het ouder worden van de doelgroep. Andere mogelijke verklaring zijn herindicering of betere diagnostiek.

De VG-doelgroep gaat daarnaast steeds vaker extramuraal wonen. Door technologische ontwikkeling in de zorg is het steeds vaker (beter) mogelijk om buiten een instelling te wonen. Daarnaast is er een toenemende vraag zichtbaar vanuit cliënten (en verwanten) om het zorgpakket zelf samen te stellen. Wanneer iemand een Wlz-indicatie heeft, kunnen woningaanpassingen die ervoor moeten zorgen thuis te kunnen blijven wonen, hier ook (deels) uit betaald worden.

4.2 Woonvraag van verstandelijk beperkten

Het aantal Wlz-indicaties voor zorg aan mensen met een verstandelijke beperking (VG) is over de jaren 2015 tot en met 2019 gestegen van ca. 7.500 naar 9.000. Tussen de jaren 2016 en 2017 neemt het aantal indicaties een grote sprong. In de werksessie spraken aanwezig het vermoeden uit dat een deel van de doelgroep (de LVG-groep) in 2016 is overgegaan naar de gemeenten, maar dat een deel van deze groep later alsnog een VG-indicatie heeft gekregen. Hiermee lijkt de toename in indicaties tussen 2016 en 2017 vooral een 'reparatie'.

In 2019 hadden 9.060 mensen een VG-indicatie in de provincie Overijssel (cijfers CIZ). Aan de hand van de CIZ-indicatiegegevens en de bevolkingsprognose van de provincie Overijssel hebben wij een inschatting opgesteld van de zorgvraag van verstandelijk beperkten voor de periode tot en met 2040. In deze prognose is inzichtelijk gemaakt hoe de totale zorgvraag van

verstandelijk beperkten zich zal ontwikkelen. De onderstaande tabel toont de verwachte vraag naar VG-plekken volgens de prognose: een basisprognose op basis van de huidige vraag. De totale vraag aan woonplekken zal licht gaan afnemen, voornamelijk door ontgroening van de bevolking.

Tabel 4.1: Basisprognose vraag VG provincie Overijssel

	2019	2025	2030	2035	2040
Basisprognose	9.060	8.980	8.850	8.680	8.520
Geclusterd wonen	8.500	8.250	7.990	7.710	7.460
Gespikkeld wonen	560	730	860	960	1.050

Bron: CIZ-databank, bevolkingsprognose Overijssel, bewerking Companen.

De basisprognose wordt kwalitatief verdeeld over geclusterd en gespikkeld wonen. In onze vraagberekeningen gaan wij daarbij uit van verdere extramuralisering. De mate waarin zij dit doen stellen wij afhankelijk van het type VG-indicatie⁶. De vraag naar gespikkelde woonvormen zal in de basisprognose oplopen van ca. 580 woningen nu naar 1.050 woningen in 2040. Het aandeel gespikkeld wonen groeit daarmee van 6% naar 12%. Deze verdeling van de kwalitatieve vraag geldt als een bovengrens; het is immers de vraag of er genoeg geschikte gespikkelde woningen zullen zijn.

Stabiele vraag naar woonplekken

In de werksessie hebben we met de deelnemers besproken welke trends van invloed zullen zijn op de toekomstige vraag naar wonen met zorg op provinciaal niveau. Daaruit kwam naar voren dat de medische zorg in ontwikkeling is en zich in de toekomst steeds verder zal verbeteren. Hierdoor verwachten aanbieders dat de gemiddelde leeftijd van de VG-groep verder zal toenemen. Het is echter lastig te voorspellen met welke tred deze ontwikkeling zijn intrede

⁶ Zij bijlage 2 voor het overzicht van de aannamestelsel.

zal doen. Wij hebben daarom een alternatief scenario opgenomen waarin de vraag stabiel blijft, en niet zal dalen (een nullijn). Hierin nemen wij wel de trend van verdere extramuralisering mee, die in dit scenario leidt tot een gespikkelde woonvraag van 1.120 woningen.

Tabel 4.2: Scenario 'Stabiele vraag' provincie Overijssel

	2019	2025	2030	2035	2040
Scenario Stabiele vraag	9.060	9.060	9.060	9.060	9.060
Geclusterd wonen	8.505	8.345	8.210	8.075	7.940
Gespikkeld wonen	555	715	850	985	1.120

Bron: Bevolkingsprognose provincie Overijssel, gegevens CIZ-databank, bewerking Companen.

Regionale vraaganalyse

De bovenstaande analyses zetten de vraag uiteen voor de provincie als geheel. Voor de regionale herkenbaarheid van cijfers en de woonopgave die daarmee gepaard gaat, zetten wij de provinciale vraag ook uiteen per zorgkantoorregio in tabel 4.3.

Tabel 4.3: Basisprognose vraag zorgregio's in provincie Overijssel

	2019	2025	2030	2035	2040
Zorgregio Midden-IJssel					
Basisprognose	1.030	1.030	1.020	1.010	1.000
Geclusterd wonen	970	950	930	900	880
Gespikkeld wonen	60	80	90	100	110
Zorgregio Twente					
Basisprognose	5.120	5.000	4.860	4.710	4.570
Geclusterd wonen	4.790	4.580	4.380	4.170	3.990
Gespikkeld wonen	320	420	490	540	580
Zorgregio Zwolle					
Basisprognose	2.910	2.940	2.940	2.930	2.920
Geclusterd wonen	2.740	2.710	2.680	2.630	2.580
Gespikkeld wonen	170	220	260	300	340

Bron: CIZ-databank, bevolkingsprognose Overijssel, bewerking Companen.

Op regionaal niveau zien we dat de voorspelde dalende vraag hoofdzakelijk in de zorgregio Twente zal landen. Hier zijn wij meer ontgroening optreden dan in de andere zorgregio's. In elke regio zal de vraag naar extramuraal wonen toenemen.

Tabel 4.4: Scenario: 'Stabiele vraag' naar zorgregio's in provincie Overijssel

	2019	2025	2030	2035	2040
Zorgregio Midden-IJssel					
Scenario Stabiele vraag	1.030	1.030	1.030	1.030	1.030
Geclusterd wonen	965	950	935	920	905
Gespikkeld wonen	60	75	90	105	120
Zorgregio Twente					
Scenario Stabiele vraag	5.120	5.120	5.120	5.120	5.120
Geclusterd wonen	4.790	4.700	4.620	4.540	4.465
Gespikkeld wonen	325	415	495	575	650

Zorgregio Zwolle					
Scenario Stabiele vraag	2.910	2.910	2.910	2.910	2.910
Geclusterd wonen	2.745	2.695	2.655	2.615	2.575
Gespikkeld wonen	165	215	255	295	335

Bron: CIZ-databank, bevolkingsprognose Overijssel, bewerking Companen.

We hebben nu in beeld gebracht hoe de vraag er uit zal zien wanneer er rekening wordt gehouden met basisprognose of met een stabiele vraag naar zorg-met-verblijf plekken. In het berekenen van de huisvestingsopgave gaan wij uit van de basisprognose; het scenario stabiele vraag geldt als alternatief.

4.4 Aanbodanalyse

In alle drie de zorgkantoorregio's heeft Companen een uitvraag gedaan naar het aanbod aan geclusterd. Twee van de drie regio's zijn in staat geweest om het aantal plekken in beeld te krijgen; voor de regio Zwolle geldt dat we het aantal plekken (nog) niet in beeld hebben. In drie pilotgemeenten in deze regio: Steenwijkerland, Ommen en Hardenberg heeft Companen recent onderzoek gedaan en is deze informatie wél voorhanden. Voor de regio Twente en Midden-IJssel geldt dat de wijze van aanbodregistratie verschilt. Om te komen tot een eenduidige vergelijking van de vraag heeft Companen de volgende bewerkingen gedaan:

- Woningaanbod waarvan de verdeling naar geclusterde of gespikkelde woonvorm onbekend is, is al het aanbod toegekend aan de woonvorm geclusterd wonen.
- De woonvormen beschermd en verzorgd voor VG zijn meegeteld als geclusterde woonvorm.
- De woonvormen begeleid zelfstandig en geschikt voor VG zijn meegeteld als gespikkelde woonvorm.

Tabel 4.5: Aanbod naar zorgregio en woonvorm (2019)

Regio	Geclusterd wonen	Gespikkeld wonen	Totale aanbod
Zorgregio Midden-IJssel	503	0	503
Zorgregio Twente	2319	529	2822
Zorgregio Zwolle	631*	8*	639*
Totaal	2822	529	3351

* Alleen voor de pilotgemeenten in deze regio zijn deze aantallen bekend.

Bron: Aanbod ENO en IZO Twente, aanbodinventarisatie pilotgemeenten.

4.5 De huisvestingsopgave: match tussen vraag en aanbod

Wanneer wij de vraagprognose met het huidige geclusterde aanbod van zorgaanbieders voor verstandelijk gehandicapten vergelijken, zien wij grote tekorten. Gedurende dit onderzoek hebben wij echter geen signalen opgevangen die duiden op een dergelijk tekort. Deze constatering lijkt daarmee onwaarschijnlijk. Wij zien enkele verklaringen voor dit grote tekort:

- **Het totale aanbod is niet in beeld.** Het totaal aantal Wlz-indicaties is dermate hoger dan de aangeleverde aanbodcijfers, waardoor wij met redelijke zekerheid kunnen zeggen dat het aanbod onvolledig in beeld is. Mogelijk heeft dit te maken met nieuw woningaanbod, nieuwe aanbieders of dat de woonlocatie niet goed met de doelgroep in verband kan worden gebracht.
- **Een deel van de vraag wordt in een thuissituatie voorzien.** Sommige verstandelijk beperkten met een Wlz-indicatie maken gebruik van een PGB en wonen in een ouderinitiatief of zijn thuiswonend.

De onderstaande tabellen en grafieken tonen de vraag-aanbodbalans voor geclusterde en gespikkeld woonvormen voor de doelgroep VG. Voor een

scherp beeld van de huisvestingsopgave is het nodig om op gemeenteniveau een nadere analyse uit te voeren onder zorgaanbieders. Wat we wel constateren is dat:

- De vraag naar geclusterde woonplekken in Twente terugloopt. Het aantal gespikkeld wonen lijkt hier voldoende aanwezig; de praktijk zal uitwijzen of deze voorraad het tempo van de extramuralisering kan bijhouden.
- In de regio Midden-IJssel lijken minder geschikte woningen voorradig. De vraag hieraan zal blijven toenemen. Ditzelfde geldt voor de pilotgemeenten (Steenwijkerland, Ommen en Hardenberg) in de zorgregio Zwolle.

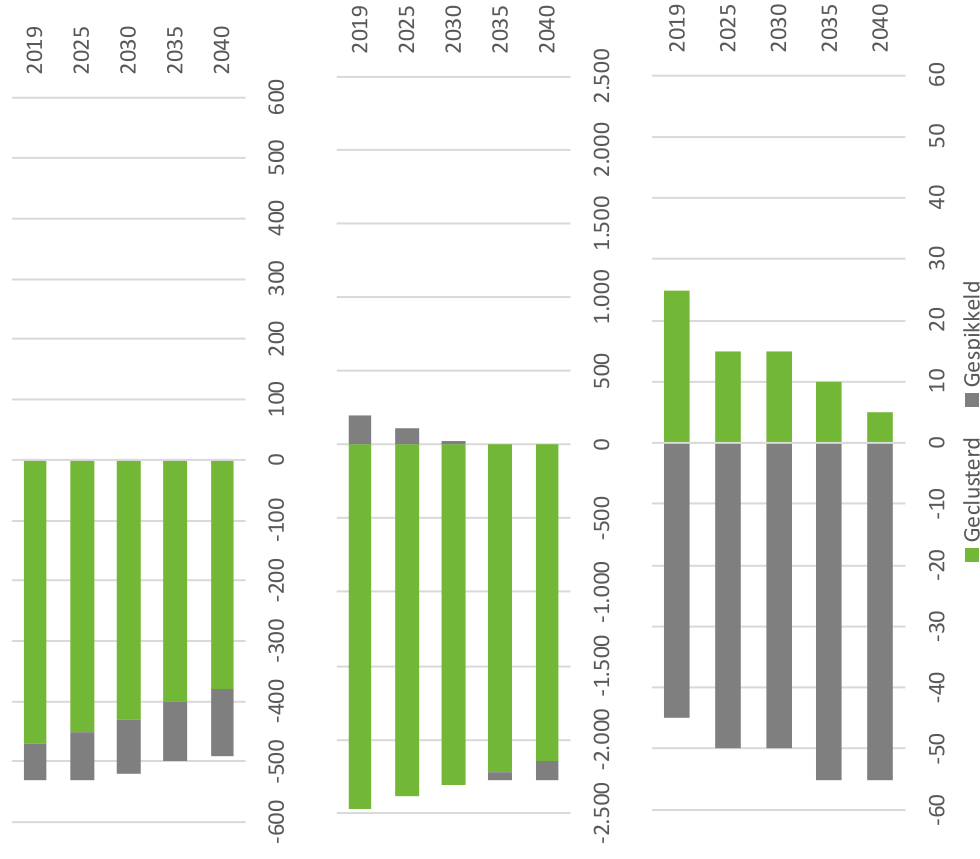
Tabel 4.6: Vraag en aanbod aan geclusterde woonvormen voor VG

	Vraag-aanbod 2019	Vraag-aanbod 2025	Vraag-aanbod 2030	Vraag-aanbod 2035	Vraag-aanbod 2040
Zorgregio Midden-IJssel					
Prognose	-530	-530	-520	-510	-500
Geclusterd wonen	-470	-450	-430	-400	-380
Gespikkeld wonen	-60	-80	-90	-100	-110
Zorgregio Twente					
Prognose	-2.275	-2.155	-2.015	-1.865	-1.725
Geclusterd wonen	-2.475	-2.265	-2.065	-1.855	-1.675
Gespikkeld wonen	205	105	35	-15	-55
Zorgregio Zwolle					
Prognose	-20*	-35*	-35*	-45*	-50*
Geclusterd wonen	25*	15*	15*	10*	5*
Gespikkeld wonen	-45*	-50*	-50*	-55*	-55*

* Alleen voor de pilotgemeenten in deze regio zijn deze aantallen bekend.

Bron: Aanbodgegevens IZO Twente, prognosemodel Companen.

Figuur 4.1: Vraag-aanbodbalans (boven: Midden-IJssel; midden-Twente; onder: Zwolle)

Bron: Aanbodgegevens IZO Twente, prognosemodel Companen.

4.6 Beleidsopgaven VG

Diverse zorgvraag vraagt om doorstroming en flexibel bouwen

Om goed te voorzien in de diverse zorgvraag en mate van zelfstandigheid van de VG-doelgroep is er uiteenlopend vastgoed nodig. Het uitgangspunt daarbij is dat zowel op- als afschaling mogelijk moet zijn als dat past bij de behoefte van de cliënt. Enerzijds vraagt dit om genoeg variatie in het aanbod: bijv. in woningtype, geschiktheid, zelfstandigheid, locatie en ontmoetingsplekken. Anderzijds kan het flexibel bouwen van zorgvastgoed de nodige mogelijkheden tot variatie geven. Een deel van de doelgroep (VG8) is rolstoelgebonden en heeft dus een aangepaste woning nodig. Voor ouder wordende cliënten verandert de zorgvraag. Bij voorkeur zijn woningen daarom makkelijk aanpasbaar voor een veranderende zorgwaarte.

Gemengd wonen kán

Een deel van de VG-cliënten zou goed kunnen wonen in een gemengd wonen-project waarin ook andere doelgroepen ouderen (GGZ, jeugd, ouderen). De combinatie van de doelgroepen ouderen en VG blijkt op sommige plekken goed te werken. Het opzetten van dergelijke projecten vraagt om meer samenwerking tussen woon- en zorgaanbieders.

5. Beschermd Wonen

Voor mensen met psychiatrische problematiek die behoefte hebben aan een beschermde woonplek bestaan verschillende regelingen in Nederland. Kortdurende behandeling en opname in een psychiatrische instelling wordt bekostigd vanuit de Zorgverzekeringswet (Zvw). Cliënten met een psychische aandoening die langdurig (meer dan 3 jaar) behandeld worden en verblijven in een GGZ-instelling, krijgen deze zorg en het verblijf vergoed vanuit de Wet Langdurige Zorg (Wlz). Het aantal verblijfsplekken voor deze groep is in de afgelopen jaren afgebouwd; veel van deze mensen hebben inmiddels een plek gevonden binnen de derde regeling: het Beschermd Wonen (BW), dat wordt gefinancierd uit de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo).

Beschermd Wonen (BW) is een regeling voor mensen die niet zelfstandig kunnen wonen vanwege psychische en/of psychosociale problematiek en waarbij behandeling niet (meer) op de voorgrond staat. Vanuit de regeling wordt zowel de zorg als het verblijf bekostigd, gefinancierd vanuit de Wmo. Na een (intramuraal) verblijf zal de cliënt uitstromen richting zelfstandig wonen.

In dit hoofdstuk maken we een analyse van de ontwikkeling van de vraag naar plekken voor zorg met verblijf voor mensen met een indicatie voor BW en zetten we deze af tegen het bestaande aanbod. Ook gaan we in op de te verwachten jaarlijkse uitstroom vanuit deze voorzieningen naar reguliere woonruimte.

5.1 Beleidskader BW

Overijssel kent vier regio's van waaruit Beschermd Wonen wordt geboden. Vier centrumgemeenten (Almelo, Deventer, Enschede en Zwolle) zijn verantwoordelijk voor het Beschermd Wonen in deze regio's. De regio Deventer doorkruist de Gelderse en Overijsselse grenzen; hier richten wij ons op het deel van de regio in Overijssel. De centrumgemeenten hanteren elk een eigen wijze waarop zij aan BW invulling geven; er zijn diverse combinaties van begeleiding, zorg en wonen. De 'zwaardere variant' van Beschermd Wonen (met 24-uurszorg) is goed te vergelijken tussen regio's:

- In Almelo en Enschede heet dit 'all inclusive' wonen.
- In IJssel-Vecht heet dit 'Beschermd Wonen'.
- In Deventer wordt dit onderscheid (nog) niet gemaakt. De vraag wordt in zijn totaliteit doorberekend.

Voor de 'lichtere variant' van Beschermd Wonen (met 24-uurszorg op afroep en meer zelfstandigheid in het wonen) zijn uiteenlopende pakketten beschikbaar:

- In Regio IJssel-Vecht kunnen cliënten terecht in 'begeleid wonen'. Begeleid wonen kent diverse verschijningsvormen, waarin de geboden begeleiding beperkter is.
- In de regio's Almelo en Enschede spreekt men van 'wonen op afstand'. Dit zijn losse woningen in de wijk. Daarbij is er verder onderscheid tussen 'modulair' en 'all inclusive'. Wanneer er sprake is van 'modulair' huurt een cliënt een geclusterde of losse woning van een instelling, en kan de woning eventueel worden omgeklapt.

In het vervolg van deze vraaganalyse sluiten we aan bij deze regionale indelingen.

Veranderingen in het BW-stelsel

Vanaf 2021 ontvangt een deel van de huidige Beschermd Wonen-cliënten financiering vanuit de Wlz, omdat zij 'levenslang en levensbreed' ondersteuning nodig hebben. Zorg en verblijf worden dan niet meer betaald vanuit de Wmo, maar vanuit de Wlz. De woon- en zorgvraag van deze doelgroep zal onder dit nieuwe financieringsregime niet wezenlijk veranderen. De cliënten hebben immers nog steeds behoefte aan een beschutte woonplek.

Naast de verwachting van de overheveling van het type indicatie, verwachten zorgaanbieders dat een deel van de huidige cliënten kan doorstromen naar de 'lichtere variant' van BW. De aanbieders in de regio wijzen erop dat, ook in een situatie waarin sterk wordt ingezet op doorstroming naar 'tussenvormen', een deel van de doelgroep aangewezen zal blijven op BW in een groepswoning.

Tot slot komen de centrumgemeentefuncties die Almelo, Deventer, Enschede en Zwolle nu vervullen, met ingang van 2021 te vervallen. De middelen voor BW, MO en Wmo-begeleiding worden vanaf 2021 aan elke individuele gemeente beschikbaar gesteld. Dit houdt in dat alle regiogemeenten afspraken moet maken over het BW-aanbod. Daarbij is spreiding van het aanbod over regio een belangrijk onderdeel van het regionale gesprek. In diverse vraagscenario's schetsen wij hiervoor de mogelijkheden. Men verwacht dat in 2031 alle stelselwijzigingen voor BW zullen zijn voltooid.

5.2 Vraaganalyses BW

In de provincie Overijssel hebben op dit moment 2.075 mensen een indicatie voor Beschermd Wonen (zowel PGB als ZIN). In een halfjaar⁷ doen ca. 2,3 mensen per 1.000 inwoners een beroep op BW. Overijssel scoort hiermee iets

⁷ Hierover zijn regionale cijfers beschikbaar via het CBS.

bovengemiddeld ten opzichte van het landelijke beeld. Op de regionale wachtlijsten staan nog circa 235 mensen; zij hebben op dit moment ook al vraag naar Beschermd Wonen. In het berekenen van de vraag tellen wij deze wachtenden daarom mee.

In de werksessie die in het kader van deze monitor is gehouden, hebben de deelnemers de verwachting uitgesproken dat 20% van de huidige cliënten naar de 'lichtere variant' van Beschermd Wonen kan doorstromen – mits er passende huisvesting beschikbaar is. Deze verwachting gaat op voor de gehele provincie. Aan de hand van deze verwachting, indicatiegegevens en de bevolkingsprognose van de provincie Overijssel hebben wij een inschatting opgesteld van de zorgvraag van cliënten binnen Beschermd Wonen voor de periode tot en met 2040.

In de basisprognose is inzichtelijk gemaakt hoe de totale zorgvraag van de doelgroep zich zal ontwikkelen, waarbij de verschuiving richting lichtere vormen van Beschermd Wonen geleidelijk wordt opgevoerd richting 2031. De onderstaande tabel toont de verwachte vraag naar BW-plekken volgens de basisprognose.

Tabel 5.1: Basisprognose vraag per woonvorm (2019 - 2040; afgerond op vijfthalen)

	2019	2025	2030	2035	2040
Regio Almelo en Enschede					
All-inclusive wonen	550	495	445	430	425
Modulair geclusterd wonen	345	385	410	410	405
Modulair of all-inclusive in de wijk	175	190	205	205	200
Regio IJsselland					
Begeleid wonen	140	145	150	150	150
Beschermd Wonen	885	800	720	695	680
Regio Deventer					
Overig Beschermd Wonen ⁸	215	300	360	375	360
Totaal BW	2.310	2.315	2.290	2.265	2.220

Bron: Indicaties BW, Woonzorgweter Companen

De totale vraag naar vormen van Beschermd Wonen zal op termijn licht dalen; de cliënten zijn immers veelal jonger en de bevolking vergrijsst. Binnen Beschermd Wonen zal er meer behoefte ontstaan aan de lichte varianten.

⁸ Beslaat de BW-vraag uit de Overijsselse gemeenten binnen de regio Deventer. Deze vraag valt niet verdere uit te splitsen.

Figuur 5.1: Scenario's vraag naar plekken voor zorg met verblijf, BW (2019 - 2040)

Bron: Indicaties BW, Woonzorgweter Companen

In de grafiek links zetten wij de totale behoefte aan BW uit de basisprognose af tegenover het scenario 'landelijk gemiddelde'. Hierin gaan wij uit een 'perfecte' spreiding van het BW-aanbod over het land, als een alternatief voor de huidige verdeling waarbij een onevenredig groot deel van de BW-vraag landt in Overijssel.

Regionale vraaganalyse

De vraag naar BW verschilt sterk per regio. Zodoende splitsen wij de vraag ook uiteen naar de diverse regio's. Hierin besteden wij ook aandacht aan een andere scenario voor de vraagontwikkeling. We zien dat regio's en provincies

in verschillende mate in BW voorzien. Zo loopt het aantal cliënten per halfjaar binnen Overijsselse regio's uiteen van 1,6 (Deventer) tot 2,5 cliënten (Ijssel-Vecht). In diverse scenario's nemen wij mee dat de vraag naar BW-plekken per 1000 inwoners in de verschillende regio's zal stijgen dan wel dalen tot het regionaal, provinciaal of landelijk gemiddelde. In de digitale monitor wordt dit ook per gemeente in beeld gebracht; hier trekken wij ook de vergelijking binnen de regio's. In deze alternatieve scenario's gaan wij ervan uit dat de voorspelde spreiding is volbracht in 2031. In dat jaar loopt de zichttermijn voor spreiding van BW-voorzieningen af en zou de decentralisatie moeten zijn voltooid.

Tabel 5.2: Basisprognose vraag per scenario en zorgregio (2019 - 2040; afgerond op vijf tellen)

	2019	2025	2030	2035	2040
BW-regio Almelo					
Basisprognose	345	345	340	335	325
Scenario "Landelijk gemiddelde"	345	370	385	385	375
Scenario "Provinciaal gemiddelde"	345	390	425	430	420
BW-regio Deventer					
Basisprognose	280	285	280	275	275
Scenario "Landelijk gemiddelde"	280	335	375	380	375
Scenario "Provinciaal gemiddelde"	280	360	420	425	420
BW-regio Enschede⁹					
Basisprognose	730	725	715	700	680
Scenario "Landelijk gemiddelde"	730	730	720	710	690
Scenario "Provinciaal gemiddelde"	730	775	800	795	775

⁹ In de gemeente Enschede voert Companen maatwerk onderzoek uit. Deze voorlopige cijfers worden hierop nog bijgesteld.

BW-regio IJssel-Vecht					
Basisprognose	955	960	955	950	940
Scenario "Landelijk gemiddelde"	955	835	720	695	685
Scenario "Provinciaal gemiddelde"	955	875	800	780	770

Bron: *Indicaties BW, Woonzorgwater Companen*

5.4 Aanbodanalyse

In alle vier BW-regio's heeft Companen een inventarisatie gedaan naar het aanbod aan Beschermd Wonen. Niet alle regio's waren in staat om deze gegevens (tijdig) aan te leveren, maar met een bewerking op de wél aangeleverde gegevens benaderen we in deze gevallen het aanbod. Daarnaast bieden de regio's uiteenlopende woonzorgopties, hetgeen onderling vergelijken lastig maakt. Wij laten daarom de resultaten van de aanbodinventarisatie zien op regioniveau.

- De regio Enschede heeft haar aanbod volledig aangeleverd.
- Voor de regio IJssel-Vecht is gebruik gemaakt van een aanbodinventarisatie uit 2017. Hierin wordt geen uitsplitsing gemaakt tussen begeleid wonen en Beschermd Wonen.
- Voor de regio's Almelo en Deventer missen wij aanbodgegevens. Hier gebruikt Companen een benadering, waarbij geldt dat aanbod gelijk staat aan de huidige vraag (exclusief wachtlijsten, die aan de vraagkant wél meetellen).

Tabel 5.3: Aanbod woonvormen per zorgregio (2019)

Regio	All-inclusive	Modulair geclusterd wonen	Modulair of all-inclusive in de wijk	Totaal
BW-regio Almelo	151	114	61	326
BW-regio Deventer ¹⁰				203
BW-regio Enschede	322	188	89	599
BW-regio IJssel-Vecht				940
Totaal	473	302	150	2.068

Bron: Indicaties BW, Woonzorgweter Companen

In totaal zijn er ca. 2.070 plekken voor BW in Overijssel. Voor de Twentse regio's is het beeld hierin scherper dan in de andere regio's. Hier kan vraag tegenover aanbod ook worden afgezet op het niveau van woonvormen (kwalitatieve vraag).

5.5 Uitstroom uit BW

Beschermd Wonen is in principe bedoeld als tijdelijke vorm van wonen met zorg; na verloop van tijd zullen de meeste cliënten weer zelfstandig(er) gaan wonen met meer of minder intensieve begeleiding. Hoeveel mensen naar verwachting op jaarbasis zullen uitstromen en dus op zoek moeten naar alternatieve woonruimte is van veel factoren afhankelijk. Daarnaast kan 'uitstroom' vanuit BW in de praktijk verschillende dingen betekenen:

- Een cliënt verhuist vanuit een BW-instelling naar een zelfstandige woning of een appartement in een geclusterde woonvorm. In beide gevallen gaat

de cliënt zelf huur betalen en wordt er ondersteuning geboden in de vorm van ambulante begeleiding.

- Een cliënt verhuist niet, maar de woonplek wordt 'omgeklapt': de BW-indicatie vervalt en wordt vervangen door een indicatie voor ambulante begeleiding. De cliënt gaat voortaan zelf huur betalen.

Voor het berekenen van de verwachte uitstroom is het belangrijk om mee te nemen dat een groot deel van de BW-voorzieningen straks meer een 'doorstroomkarakter' hebben. Langdurig zorgbehoevenden verschuiven richting de Wlz en zullen hoogstwaarschijnlijk niet meer uitstromen. Daarin verwachten de BW-regio's het volgende:

- Binnen de regio Enschede zal naar verwachting ca. 40% van de huidige cliënten overgaan naar de Wlz.
- Binnen de regio Almelo zal zo'n 30% van de Beschermd Wonen cliënten in 2021 een Wlz indicatie krijgen.
- In de regio IJssel-Vecht zal dat 20% van de cliënten zijn.
- De regio Deventer hanteert de aanname dat één derde deel van de huidige cliënten in 2021 een Wlz indicatie krijgt.

De overige plekken hebben een doorstroomkarakter, waarbij het de verwachting is dat cliënten na gemiddeld 1,5 jaar uitstromen. Hiermee valt een inschatting te maken van het aantal cliënten dat naar verwachting jaarlijks zal uitstromen. De toekomstige spreiding van BW-plekken over de gemeenten en regio's is uiteraard wel van invloed op de uiteindelijke uitstroom; als ergens meer BW-plekken zijn, zal de uitstroom immers ook hoger zijn. Wij brengen

¹⁰ Alleen het aanbod voor de gemeenten in Overijssel is hierin meegenomen.

daarom een bandbreedte voor de uitstroom in beeld, in de lijn van de vraagontwikkeling uit de diverse scenario's.

Tabel 5.4: Verwachte jaarlijkse uitstroom in de twee vraagscenario's BW (2019 - 2040)

	2019	2025	2030	2035	2040
Basisprognose	985	990	980	970	950
Scenario "Landelijk gemiddelde"	985	930	875	855	835

Bron: *Indicaties BW, Woonzorgweter Companen*

De verwachte uitstroom bedraagt in totaal ca. 985 mensen per jaar in de huidige situatie, mits genoeg en passende huisvesting aanwezig is. Dit aantal loopt in de basisprognose in de komende jaren licht terug vanwege demografische ontwikkelingen, maar blijft met ca. 950 uitstromers relatief hoog. Als de vraag evenredig over het land verdeeld wordt (scenario 'landelijk gemiddelde'), dan daalt de jaarlijkse uitstroom richting ca. 835 personen per jaar.

Tabel 5.5: Verwachte jaarlijkse uitstroom per zorgregio in de drie vraagscenario's BW (2019 - 2040)

BW-regio Almelo	2019	2025	2030	2035	2040
Basisprognose	145	145	145	140	140
Scenario "Landelijk gemiddelde"	145	155	165	165	160
Scenario "Provinciaal gemiddelde"	145	170	185	185	180
BW-regio Deventer					
Basisprognose	90	90	90	90	90
Scenario "Landelijk gemiddelde"	90	115	135	135	135
Scenario "Provinciaal gemiddelde"	90	125	150	155	155

¹¹ In de gemeente Enschede voert Companen maatwerk onderzoek uit. Deze voorlopige cijfers worden hierop nog bijgesteld.

BW-regio Enschede¹¹					
Basisprognose	240	240	240	235	225
Scenario "Landelijk gemiddelde"	240	240	240	240	230
Scenario "Provinciaal gemiddelde"	240	260	270	270	260
BW-regio IJssel-Vecht					
Basisprognose	510	515	510	510	500
Scenario "Landelijk gemiddelde"	510	445	385	370	365
Scenario "Provinciaal gemiddelde"	510	465	425	415	410

Bron: *Indicaties BW, Woonzorgweter Companen*

Per BW-regio zien we grote verschillen in de ontwikkeling van de verwachte uitstroom. In de Twentse regio's Almelo en Enschede liggen de verschillende uitstroomscenario's dicht bij elkaar. In de regio Deventer zal het aantal BW-plekken en daarmee ook de jaarlijkse uitstroom juist aanzienlijk gaan toenemen als mensen lokaler in hun BW-vraag worden voorzien, terwijl dit in de regio IJssel-Vecht juist tot een aanzienlijke daling van het aantal plekken en daarmee ook van de uitstroom zal leiden. De mate waarin deze verwachting uitkomt is afhankelijk van regionale ontwikkelingen in het BW-aanbod, maar ook van het stelsel randvoorwaarden waaraan moet worden voldaan bij de uitstroom van cliënten (zie volgend kader).

Randvoorwaarden voor de uitstroom uit Beschermd Wonen / MO

Uit de ervaring die we met voorgaande onderzoeken hebben opgedaan halen we de volgende randvoorwaarden voor het realiseren van (een hogere) uitstroom vanuit BW en MO:

- De beschikbaarheid van voldoende goedkope woonruimte voor uitstromers. Het gaat hierbij om eenvoudige woonvormen variërend van zelfstandige geclusterde woonvormen, containerwoningen tot zelfstandige studio's. Daarnaast kan er gebruik gemaakt worden van 'omklapconstructies' om de overstap naar zelfstandig wonen kleiner te maken; het huurcontract staat dan eerst op naam van de zorgaanbieder, maar cliënten nemen dit na enige tijd over.
- De gemeente kan afspraken maken met corporaties (via prestatieafspraken) over het beschikbaar stellen van woningen en directe bemiddeling. Zorginstellingen kunnen cliënten attenderen op tijdig inschrijven, hetgeen het aantal directe toewijzingen kan beperken.
- Intensieve ambulante ondersteuning die 24/7 beschikbaar is, eventueel via beeldbellen, telefonische bereikbaarheid en vanuit samenwerking met andere zorgpartijen vanuit een zorgsteunpunt. Bij voorkeur is er een doorlopende lijn in begeleiding na uitstroom.
- Werk of dagbesteding om terugval te voorkomen.
- Goede informatievoorziening aan zorgaanbieders over mogelijkheden om aan een woning te komen via een contingentenregeling, urgentieregeling, etc.
- Een 'zachte landing in de buurt', waarbij integrale afspraken worden gemaakt tussen bijv. de betrokken woningcorporatie, het wijkteam, de burens en politie. Dit geeft omwonenden de zekerheid dat er goed omgegaan wordt met eventuele overlast en draagt daarmee bij aan draagvlak en tolerantie in de buurt.
- Ondersteuning bij het contact leggen met de buurt. Hier is een rol weggelegd voor wijkcoaches (eenzaamheid voorkomen, netwerk opbouwen). Het contact met lotgenoten kan bevorderend werken voor de sociale integratie.

5.6 Huisvestingsopgave

Huisvestingsopgave Beschermd wonen

Volgens de aanbodinventarisatie zijn er circa 2.070 BW-plekken in de provincie Overijssel. Dat betekent dat er een **tekort** is van **240 plekken** in de provincie, aangezien op dit moment 2.310 mensen behoefte hebben aan een BW-plek hebben (inclusief wachtlijst).

Tabel 5.6: Balans tussen Vraag naar en aanbod van plekken BW (afgerond op 5-tallen)

	Vraag- Aanbod 2019	Vraag- Aanbod 2025	Vraag- Aanbod 2030	Vraag- Aanbod 2035	Vraag- Aanbod 2040
Basisprognose	-240	-245	-220	-195	-150
Scenario "Landelijk gemiddelde"	-240	-120	+5	+45	+90

Bron: Indicaties BW, Woonzorgweter Companen

Als wij de vraagontwikkeling afzetten tegen het huidige aanbod, zien we dat dit tekort aan plekken in de komende jaren terugloopt, doordat de vraag afneemt door demografische ontwikkelingen. Een andere spreiding van BW-aanbod over het land kan zorgen voor een verdere daling van de vraag die in Overijssel landt. Afhankelijk van het scenario, zal de provincie in 2040 een tekort of overschot hebben van resp. **-150 tot +90 plekken** als het huidige aanbod gehandhaafd blijft.

Onderstaande tabel toont de cijfers per BW-regio. In de basisprognose zien we dat het tekort aan BW in de meeste regio's wordt ingelopen, met uitzondering van de regio Deventer. Hier blijft de vraag stabiel. In de alternatieve scenario's spreidt de BW-vraag zich evenredig over het land of de provincie. In Almelo en Deventer lopen de tekorten in deze scenario's op; zij voorzien momenteel beneden gemiddeld in BW. In Enschede lopen de tekorten op dan wel af, naar gelang het gekozen scenario. De regio IJssel-Vecht voorziet momenteel boven gemiddeld in de BW-vraag, wat leidt tot een overschot in beide scenario's.

Tab. 5.7: Balans tussen vraag naar en aanbod van plekken BW in diverse scenario's (afgerond op 5-tallen)

	Vraag- Aanbod 2019	Vraag- Aanbod 2025	Vraag- Aanbod 2030	Vraag- Aanbod 2035	Vraag- Aanbod 2040
BW-regio Almelo					
Basisprognose	-20	-20	-15	-10	0
Scenario "Landelijk gemiddelde"	-20	-45	-60	-60	-50
Scenario "Provinciaal gemiddelde"	-20	-65	-100	-105	-95
BW-regio Deventer					
Basisprognose	-75	-80	-75	-70	-70
Scenario "Landelijk gemiddelde"	-75	-130	-170	-175	-170
Scenario "Provinciaal gemiddelde"	-75	-155	-215	-220	-215
BW-regio Enschede¹²					
Basisprognose	-130	-125	-115	-100	-80
Scenario "Landelijk gemiddelde"	-130	-130	-120	-110	-90
Scenario "Provinciaal gemiddelde"	-130	-175	-200	-195	-175
BW-regio IJssel-Vecht					
Basisprognose	-15	-20	-15	-10	0
Scenario "Landelijk gemiddelde"	-15	105	220	245	255
Scenario "Provinciaal gemiddelde"	-15	65	140	160	170

Bron: Indicaties BW, Woonzorgweter Companen

- De mate waarin dit overschot ook in werkelijkheid zal ontstaan is sterk afhankelijk van de ontwikkelingen in het werkveld. Een dalende vraag biedt kansen om vrijkomend vastgoed in te zetten voor instromers op de wachtlijst of andere doelgroepen (VG, Jeugd).
- Binnen de regio's zullen bepaalde gemeenten meer, minder of niet voorzien in BW. Op lokaal niveau wordt de spreidingsopgave daarom pas echt tastbaar. In de digitale monitor laten wij deze scenario's ook zien op gemeentelijk niveau. Hier voegen wij een 4^e scenario toe, waarbij de BW-vraag evenredig wordt verspreid *binnen* de regio's.

In de Twentse regio's kunnen wij de balans tussen vraag en aanbod verder uitsplitsen naar woonvorm (kwalitatieve vraag). In de bovenstaande tabel laten wij de bandbreedte voor deze balans zien (onder- en bovengrens van de drie scenario's). Meer bewoners zullen de overstap maken naar zelfstandig wonen met oproepbare begeleiding. We zien oplopende tekorten in dit type woonvorm; en mogelijke overschotten in all-inclusive Beschermd Wonen. Door het herbestemmen of herinrichten van all-inclusive woonvormen richting modulaire woonvormen, kan een deel van de vraagverschuiving worden opgevangen.

¹² In de gemeente Enschede voert Companen maatwerk onderzoek uit. Deze voorlopige cijfers worden hierop nog bijgesteld.

Tabel 5.8: Vraag-aanbodbalans per woonvorm (2019 - 2040; afgerond op vijfjallen)

	Vraag- Aanbod 2019	Vraag- Aanbod 2025	Vraag- Aanbod 2030	Vraag- Aanbod 2035	Vraag- Aanbod 2040
BW-regio Almelo					
All-inclusive	-10	-10 tot 10	-10 tot 25	-10 tot 25	-5 tot 30
Modulair geclusterd	-5	-15 tot -35	-20 tot -55	-20 tot -60	-20 tot -55
Modulair of all-inclusive in de wijk	-5	-10 tot -20	-15 tot -35	-15 tot -35	-15 tot -35
BW-regio Enschede¹³					
All-inclusive	-75	-30 tot -55	-35 tot 5	-25 tot 15	-15 tot 25
Modulair geclusterd	-35	-60 tot -80	-80 tot - 115	-80 tot - 115	-70 tot - 110
Modulair of all-inclusive in de wijk	-20	-30 tot -40	-40 tot -55	-40 tot -55	-35 tot -50

Bron: *Indicaties BW, Woonzorgweter Companen*

5.7 Beleidsopgaven

Tussenvormen realiseren met flexibele op- en afschaalbare zorg
Vanuit een beschermd woonvorm is de stap naar (begeleid) zelfstandig wonen vaak groot. Niet iedereen weet deze stap goed te maken. Een wenselijke oplossing is om meer diversiteit in woonvormen voor deze doelgroep te realiseren door meer tussenvormen toe te voegen. In deze doorstroomconcepten kan de begeleiding flexibel op- en afgeschaald worden. Daarbij geldt dat:

¹³ In de gemeente Enschede voert Companen maatwerk onderzoek uit. Deze voorlopige cijfers worden hierop nog bijgesteld.

- De organisatie (begeleiding, toezicht, etc.) rondom deze woonvormen stevig moet zijn om draagvlak in de wijk te krijgen en te behouden.
- Bestaande BW-locaties getransformeerd kunnen worden naar 'tussenvormen'.

Inzetten op meer regionale spreiding van BW-voorzieningen

De verschillen tussen de BW-regio's in Overijssel zijn groot: in de regio Zwolle zijn relatief veel mensen met een BW-beschikking, in de regio Deventer juist weinig. Ook binnen de regio's zien we grote verschillen. Met het vooruitzicht van doordecentralisatie van de middelen richting regiogemeenten is het relevant om te bespreken of de huidige spreiding van cliënten ook de gewenste spreiding is richting de toekomst, of dat een meer evenredige spreiding van BW-voorzieningen gewenst is. Daarbij geldt wel de kanttekening dat mensen die al jarenlang op een bepaalde plek wonen niet zomaar verplaatst kunnen worden: een eventuele herverdeling zal dus altijd geleidelijk moeten gaan.

Spreiding van de uitstroom over de wijken

Uitstromers vanuit BW hebben over het algemeen behoefte aan een (zeer) goedkope huurwoning. Zeker in stedelijk gebied komen zij daardoor vaak in wijken terecht waar veel goedkope woningen bij elkaar staan – vaak wijken met een concentratie van sociaal-economische problematiek. Door uitstromers te huisvesten in deze wijken, neemt de problematiek in deze wijken verder toe. Dat kan de leefbaarheid onder druk zetten en de draagvlak voor uitstroom ondermijnen. Bij het maken van uitstroomafspraken met corporaties moet hier ook aandacht voor zijn. Dat vraagt om een analyse van de draaglast van wijken en buurten, en om de bereidheid om ook buiten de geijkte wijken op zoek te gaan naar geschikte woonruimte voor uitstromers.

Zachte landing in de wijk

Om terugval te voorkomen is een ‘zachte landing’ van uitstromers in hun nieuwe woonwijk essentieel. Dat vraagt om goede communicatie met omwonenden. Hulp bij het kennismaken met buren is soms gewenst. Het kan ook helpen om ‘buurtcirkels’ op te zetten, waarin kwetsbare mensen die bij elkaar in de buurt wonen, voor elkaar klaar staan (met hulp van een coach). Zorgaanbieders (en ook corporaties) kunnen veel zorgen bij omwonenden wegnemen als zij zorgen voor een vast aanspreekpunt bij vragen en overlast.

Intensivering samenwerking tussen zorgaanbieders

Het werkveld van BW, MO en Jeugd is sterk in ontwikkeling en raakt meer met elkaar verbonden door een toenemende focus op doorstroming. Woonvormen voor begeleid wonen met flexibel op- en afschaalbare zorg functioneren daarbij als ‘tussenstation’. Als uitstromers uit Jeugdzorg met verblijf kunnen wonen in dergelijke woonconcepten, dan kan (dure) instroom in BW en MO worden beperkt. De nieuwe aanpak vereist een omschakeling in denkwijze over in- en uitstroom en een intensievere samenwerking tussen (verschillende) zorgpartijen, gemeenten en corporaties.

BW-aanbieders zullen ook meer dan voorheen samenwerking moeten zoeken met aanbieders van ouderenzorg: ook de BW-doelgroep wordt immers ouder, en zeker de groep cliënten die al zeer lang in BW verblijft (en straks zal overgaan naar de Wlz) zal in toenemende mate behoefte krijgen aan lichamelijke zorg.

Voorkom dat BW een ‘gouden kooi’ wordt

Sommige BW-aanbieders weten cliënten aan te trekken met aantrekkelijke appartementen, waar cliënten mogen wonen zolang ze zorg afnemen. Vooral voor jongeren kan dit een aantrekkelijk aanbod zijn. De drempel om uit te stromen is vervolgens groot: andere woonruimte is vaak duurder, kleiner en/of

op een minder aantrekkelijke locatie gelegen. Dit verklaart mede het stijgend aantal jongeren met autisme dat in BW verblijft. Gemeenten constateren dan ook dat er behoefte is aan een soberder vorm van begeleid wonen met (intensieve) ambulante begeleiding. Jongeren kunnen hier tijdens hun verblijf woonduur opbouwen, waardoor ze na verloop van tijd kunnen uitstromen naar een reguliere woonplek.

6. Maatschappelijke opvang

Mensen die (tijdelijk) geen vorm van onderdak hebben, kunnen terecht bij de maatschappelijke opvang. In Nederland geldt dat iedereen hier terecht moet kunnen voor een slaapplek; er is geen maximum aantal plekken in de nachtopvang. De maatschappelijke opvang kent een grote verscheidenheid aan vormen, en ook een grote diversiteit aan 'gebruikers'. Gezinnen kunnen op diverse locaties terecht in gezinsopvang, terwijl de nachtopvang dient voor korter verblijf voor met name alleenstaanden. Er zijn vaak aparte locaties waar ook verslavingszorg geboden wordt. Op enkele locaties worden vormen van begeleid wonen aangeboden, om de stap naar zelfstandigheid te vergemakkelijken.

6.1 Beleidskader MO

Mensen die dakloos zijn of raken, kunnen een beroep doen op de maatschappelijke opvang. Het gaat om mensen die kampen met uiteenlopende problematiek: huiselijk geweld, psychische problemen, schulden of verslaving. Maar steeds vaker gaat het ook om mensen die als gevolg van een scheiding, al dan niet in combinatie met werkloosheid, op straat komen te staan. Maatschappelijke opvang is per definitie tijdelijk: het is altijd de bedoeling dat mensen die hier verblijven, op enig moment weer zelfstandig gaan wonen. Mensen voor wie dit niet haalbaar blijkt, stromen soms door naar Beschermd Wonen.

Maatschappelijke opvang wordt bekostigd vanuit de Wmo. De verantwoordelijkheid voor het bieden van opvangplaatsen is belegd bij centrumgemeenten, net als bij Beschermd Wonen. In Overijssel vervullen de

gemeenten Almelo, Deventer, Enschede en Zwolle deze taak voor de omliggende gemeenten.

6.2 Vraag naar Maatschappelijke Opvang

Er zijn geen gegevens beschikbaar die een beeld geven van de vraagontwikkeling in de Overijsselse gemeenten over de afgelopen jaren. Om een beeld te krijgen van de huidige vraag, zijn gegevens opgevraagd bij de centrumgemeenten over het aantal mensen dat nu verblijft in een vorm van maatschappelijke opvang, het aantal plekken, de gerealiseerde uitstroom en de uitstroombestemming. Met name de uitstroomgegevens bleken lastig om aan te leveren; over het algemeen wordt niet geregistreerd hoeveel mensen er uitstromen en ook niet waar deze mensen vervolgens heen gaan. De cijfers die in dit hoofdstuk worden gepresenteerd, moeten dan ook gezien worden als 'het best haalbare' op dit moment. Over het algemeen zijn we uitgegaan van de veronderstelling dat het huidige aanbod (in plekken) de beste benadering is van de huidige vraag naar plekken. Het aantal plekken in de nachtopvang ligt meestal wel vast (met uitzondering van noodplekken in de winter); voor crisisopvang van gezinnen wordt echter vaak een plek gezocht op het moment dat een gezin zich meldt.

Elke regio registreert het aantal plekken en cliënten op een andere manier. Dit maakt het lastig om een compleet beeld te krijgen van de totale vraag in de provincie. Hieronder zetten we de beschikbare gegevens op een rij:

- De regio Almelo heeft geen opgave gedaan van het aantal cliënten dat een beroep doet op de opvang.
- In de regio Deventer fluctueert het aantal cliënten in de maatschappelijke opvang tussen de 100 en 116 per maand; het is niet bekend hoeveel unieke cliënten hier op jaarbasis verblijven in de opvang.

- In de regio Enschede hebben in de periode 2015-2017 op jaarbasis gemiddeld 343 unieke cliënten een beroep gedaan op de opvang.
- In de regio IJssel-Vecht (Zwolle eo.) maakten in 2018 in totaal 282 cliënten gebruik van de maatschappelijke opvang.

Prognose & trends

Het maken van een prognose voor de maatschappelijke opvang is lastig aangezien er naast demografie veel andere factoren van invloed zijn op de vraag; de toekomstige vraag naar MO-voorzieningen is onder meer afhankelijk van economische ontwikkelingen, beleidswijzigingen in de Wmo, Zvw en Wlz, ontwikkelingen in het aantal echtscheidingen, etc. Ook veranderingen in het aanbod kunnen van invloed zijn op de vraag: betere voorzieningen leiden wellicht ook tot meer vraag, betere ambulante begeleiding juist tot minder vraag naar MO-plekken. Ook de uitstroommogelijkheden zijn van invloed: als er meer mogelijkheden zijn voor uitstroom kan de verblijfsduur worden verkort en zijn dus minder plekken nodig voor hetzelfde aantal cliënten. De landelijke brancheorganisatie Federatie Opvang heeft om die reden ook geen prognose van de verwachte toekomstige vraag naar MO-voorzieningen.

Aanbieders in de regio geven aan dat er in de afgelopen jaren een stijgende vraag is naar opvangvoorzieningen. Ook landelijk is een stijgende trend waarneembaar in het aantal mensen dat een beroep doet op de maatschappelijke opvang. Dit heeft verschillende oorzaken. Eén hiervan is de druk op de woningmarkt: naarmate het moeilijker is om op eigen kracht een woning te vinden, raken meer mensen tussen wal en schip. Daarnaast zorgt de druk op de woningmarkt er ook voor dat uitstroom vanuit instellingen voor maatschappelijke opvang wordt bemoeilijkt. Deze stijging in de vraag naar opvangvoorzieningen is sterker dan de bevolkingsgroei in de afgelopen periode; ook relatief zijn er dus steeds meer cliënten die een beroep doen op de opvang. De Federatie Opvang verwacht dat de stijgende trend van de

afgelopen jaren zal doorzetten, onder meer door de ambulantisering in de GGZ. Landelijk is het aantal jongeren (18 tot 23 jaar) in de opvang de afgelopen jaren afgenomen, maar daarentegen zijn er wel steeds meer kinderen in de opvang. Er zijn ook signalen over een stijgend aantal dakloze gezinnen.

Zoals eerder aangegeven, zijn er voor de Overijsselse regio's geen cijfers beschikbaar over de ontwikkeling van de totale vraag in de afgelopen jaren. Wel bevestigt de regio IJssel-Vecht (Zwolle e.o.) dat de vraag naar crisisopvang voor gezinnen groeit: in november verbleven er 84 mensen in de crisisopvang, terwijl er in december 2016 nog maar 35 plekken voor crisisopvang waren.

6.3 Aanbod MO

De meeste MO-voorzieningen zijn gevestigd in de centrumgemeenten die verantwoordelijk zijn voor de MO in hun regio: in Overijssel zijn dat Zwolle, Enschede en Deventer. In Twente zijn er ook MO-plekken in Hengelo.

Op basis van onze uitvraag onder de centrumgemeenten zijn er op dit moment circa 400 plekken voor MO in Overijssel. Dit is exclusief het aanbod in de regio Almelo; deze regio heeft geen gegevens aangeleverd voor deze monitor. De volgende tabel geeft een overzicht van de verschillende soorten opvang.

Tabel 6.1: Aanbod Maatschappelijke Opvang naar MO-regio en type opvang (2019)

MO-regio	Type opvang	Aantal plekken
Almelo	?	?
Deventer	Diverse	110*
Enschede	24-uursopvang / Centrale opvang	68
Enschede	Opvang voor jongeren	71
Enschede	Overige MO	13
IJssel-Vecht	Crisisopvang, per 31-12-2016	35
IJssel-Vecht	Nachtopvang, per 31-12-2016	59
IJssel-Vecht	Opvang dakloze jongeren, per 31-12-2016	43

*) O.b.v. gemiddeld aantal cliënten in periode januari – juni 2019

Bron: inventarisatie MO-regio's, bewerking Companen.

6.4 Uitstroom MO

We kunnen helaas niet beschikken over een complete set gegevens over de uitstroom in de verschillende MO-voorzieningen op jaarbasis. Een aanzienlijk deel van de doelgroep verdwijnt namelijk van de radar na een verblijf in MO. Op basis van de wel beschikbare gegevens (over het aantal plekken, cliënten op jaarbasis en uitstroomcijfers over een deel van het aanbod) en ervaringscijfers uit andere regio's hebben we een inschatting gemaakt van de te verwachten uitstroom vanuit MO op jaarbasis. Deze inschatting is ter toetsing voorgelegd aan de regio's.

¹⁴ Humanitas laat weten dat de maximale verblijfsduur in de opvang voor zwerfjongeren (3 maanden) vaak wordt overschreden, vanwege een gebrek aan vervolghuisvesting. De maximale verblijfsduur in de 24-uursopvang is 9 maanden; deze wordt minder vaak overschreden.

De gemiddelde verblijfsduur in MO loopt sterk uiteen. Over het algemeen geldt dat de verblijfsduur in de nachtopvang relatief kort is (4-6 maanden), terwijl crisisopvang voor gezinnen meestal langduriger van aard is (minimaal een jaar).

In de regio Deventer is niet bekend hoe het totaal aantal plekken is verdeeld over de verschillende typen opvang, en ook niet wat de gemiddelde verblijfsduur is binnen de verschillende typen opvang. Hier zijn we daarom uitgegaan van de aanname dat de gemiddelde verblijfsduur een jaar bedraagt.

In de regio Enschede is alleen voor de 24-uursopvang bekend wat de gerealiseerde uitstroom was in 2017; hier stroomden 136 cliënten uit op een totaal van 67 plekken – gemiddeld verbleven zij er dus een half jaar. Voor de andere typen opvang schat de regio in dat de verblijfsduur varieert van 4 maanden voor de Twentse opvangvoorziening jongeren tot een half jaar voor Kamers met Kansen en een jaar voor KameRaad¹⁴.

In de regio IJssel-Vecht maakten in 2018 in totaal 282 cliënten gebruik van de maatschappelijke opvang, op een totaal van 137 plekken. Dat betekent dat de gemiddelde verblijfsduur ten minste een half jaar was. Het is niet bekend hoeveel van deze cliënten in dat jaar daadwerkelijk uitstroomden, dus ook niet wat de feitelijke gemiddelde verblijfsduur was. Op basis van ervaringscijfers van gemeenten elders in het land rekenen we voor deze regio met een gemiddelde verblijfsduur van een jaar voor de crisisopvang en opvang van jongeren, en 4 maanden voor de nachtopvang.

Uitstroom per gemeente

Om een inschatting te kunnen maken van het aantal uitstromers uit de MO dat in de verschillende Overijsselse gemeenten gehuisvest moet worden, is het relevant om te kijken naar de herkomst van cliënten; in principe gaan uitstromers immers terug naar de gemeente van herkomst (uitzonderingen daargelaten).

Voor de regio Deventer is de herkomst van cliënten niet bij ons bekend. We zijn er daarom (op basis van de verdeling in de regio's Enschede en IJssel-Vecht) van uit gegaan dat circa 60% van de cliënten afkomstig is uit de centrumgemeente, in dit geval dus Deventer; we rekenen daarom ook 60% van de uitstromers toe aan deze gemeente. De overige uitstromers rekenen we voor 25% toe aan de andere gemeenten die binnen deze MO-regio vallen (verdeeld naar rato van het aantal inwoners in deze gemeenten), en voor 25% aan gemeenten buiten de regio. Dit levert het volgende beeld op.

Tabel 6.3: *Uitstroom uit Maatschappelijke Opvang Deventer naar uitstroombestemming (2019)*

	Jaarlijkse uitstroom vanuit MO richting deze gemeente
Deventer	66
Olst-Wijhe	4
Raalte	7
Overige gemeenten binnen MO-regio (Zutphen, Lochem)	17
Overige gemeenten buiten MO-regio	17
Totaal	110

Bron: inventarisatie MO-regio's, bewerking Companen.

Voor de regio Enschede geldt dat bijna de helft van de 'MO-meldingen' afkomstig is uit de gemeente Enschede en bijna een tiende uit Hengelo. Op basis van het aantal meldingen per gemeente komen we tot de volgende inschatting van de uitstroom per gemeente:

Op basis van bovenstaande gegevens zijn voor de regio's Enschede en IJssel-Vecht twee uitstroombestemmingen gemaakt: één waarin rekening gehouden wordt met de verschillende typen opvang en dus een gedifferentieerde gemiddelde verblijfsduur, en één waarin voor alle typen opvang gerekend wordt met een gemiddelde verblijfsduur van circa een jaar. Voor de regio Deventer werken we alleen het scenario uit van een gemiddelde verblijfsduur van een jaar.

In onderstaande tabel is te zien wat de verwachte jaarlijkse uitstroom is per regio, uitgaande van een gelijkblijvend aantal MO-plekken en een gelijkblijvende verblijfsduur. Het gaat hierbij zowel om uitstroom naar een zelfstandige woning als uitstroom naar een vorm van begeleid wonen (zonder MO-beschikking).

Tabel 6.2: *Uitstroom uit Maatschappelijke Opvang naar type opvang (2019)*

MO-regio	Plekken	Aanname gemiddelde verblijfsduur	Verwachte uitstroom per jaar
Deventer	110	1 jaar	110
Enschede	152	Scenario 1: afh. van type opvang 6 maanden – 1 jaar	233
		Scenario 2: Gemiddeld 1 jaar	152
IJssel-Vecht	137**)	Scenario 1: Afh. van type opvang 4 maanden – 1 jaar	274
		Scenario 1: Gemiddeld 1 jaar	137

*) *Situatie eind 2016.*

Bron: inventarisatie MO-regio's, bewerking Companen.

Tabel 6.4: Uitstroom uit Maatschappelijke Opvang Enschede en Hengelo naar uitstroomgemeente

	Jaarlijkse uitstroom vanuit MO richting deze gemeente (bandbreedte op basis van de twee scenario's)
Borne	1 – 2
Dinkelland	1 – 2
Enschede	73 – 112
Haaksbergen	2
Hengelo	14 – 21
Hof van Twente	3 – 5
Losser	2
Oldenzaal	6 – 9
Almelo (NB: ook uitstroom vanuit MO Almelo!)	6 – 9
Overige gemeenten	46 – 70
Totaal	152 - 233

Bron: inventarisatie MO-regio's, bewerking Companen.

In tabel 6.4 en 6.5 zien we per gemeente twee getallen die beide scenario's weergeven. Voor de regio IJssel-Vecht sluiten we aan bij de herkomstverdeling van de cliënten in 2018. Dit levert de volgende inschatting op van de jaarlijkse uitstroom richting de verschillende gemeenten in de regio:

Tabel 6.5: Uitstroom uit Maatschappelijke Opvang IJssel-Vecht naar uitstroomgemeente

	Jaarlijkse uitstroom vanuit MO richting deze gemeente (bandbreedte op basis van de twee scenario's)
Dalfsen	3 – 5
Hardenberg	12 – 25
Kampen	10 – 19
Ommen	3 – 5
Staphorst	1 – 3
Steenwijkerland	4 – 8
Zwartewaterland	3 – 5
Zwolle	85 – 170
Elders in Nederland / buitenland	16 – 33
Totaal	137 – 274

Bron: inventarisatie MO-regio's, bewerking Companen.

Woonvormen voor uitstromers

Niet alleen de uitstroomverwachting (hoeveel mensen stromen er uit en na hoeveel tijd) verschilt per type opvang en doelgroep, maar ook de randvoorwaarden om die uitstroom te realiseren (zoals woningtype en begeleiding).

De Monitor Opvang van de regio Enschede laat zien dat van de uitstromers vanuit de 24-uursopvang 43% doorstroomt naar zelfstandig wonen, 13% naar zelfstandig wonen met begeleiding en 13% naar een zorginstelling (waaronder beschermd wonen). Van de overige ruim 30% is niet bekend waar zij terecht

zijn gekomen. Voor de overige typen opvang zijn dergelijke cijfers niet beschikbaar. De andere regio's in Overijssel beschikken ook niet over gegevens over waar uitstromers terecht komen. In algemene zin kunnen we zeggen dat het leeuwendeel van de gezinnen vanuit de gezinsopvang na uitstroom verhuist naar een zelfstandige woonvorm (eengezinswoning van de corporaties). Jongeren komen na uitstroom over het algemeen terecht in een kamer, al dan niet in een geclusterde woonvorm voor begeleid wonen.

6.5 Opgaven MO

Doorstroming bevorderen

Een belangrijk aandachtspunt is de doorstroming vanuit de nachtopvang richting tijdelijke woonvormen en vanuit de crisisopvang richting zelfstandig wonen. Bij gebrek aan doorstrommogelijkheden verblijven mensen soms onnodig lang in de opvang.

Meer aanbod voor moeilijke groep

Niet alle MO-cliënten zijn in staat om zelfstandig te wonen. Gemeenten en zorgaanbieders geven aan dat er in Overijssel meer aanbod nodig is voor mensen met multiproblematiek die geen GGZ-indicatie krijgen, maar ook niet volledig op zichzelf kunnen wonen. Een deel van de cliënten heeft wellicht baat bij een concept als 'Skaeve Huse'.

Monitoring als basis voor afspraken

Op dit moment zijn beperkt gegevens voorhanden over de jaarlijkse uitstroom vanuit MO. De cijfers uit dit hoofdstuk vormen een eerste aanzet voor een inschatting van het aantal uitstromers en de richting van de uitstroom (naar gemeenten en woonvormen). Beter zicht op de feitelijke uitstroom kan helpen om de uitstroom ook beter te faciliteren: bijvoorbeeld door afspraken te maken met corporaties over het beschikbaar stellen van uitstroomwoningen.

7. Kwetsbare jongeren

De groep 'kwetsbare jongeren' die een specifieke vraag heeft op de woningmarkt is een heel diverse groep. Het gaat ten eerste om jongeren die (tussen hun 18^e en 23^e) uitstromen vanuit een pleeggezin of jeugdzorginstelling. Een deel van hen gaat vervolgens wonen in een zelfstandige woning of kamer, maar er zijn ook jongeren die doorstromen naar beschermd wonen (GGZ) of een vorm van begeleid wonen. Onder de groep 'kwetsbare jongeren' vallen echter ook jongeren die niet in een pleeggezin of jeugdzorginstelling zijn opgevoerd, maar 'gewoon thuis'. Hun verstandelijke vermogens, psychiatrische problematiek en/of gedragsproblematiek maakt echter dat zij niet in staat zijn om direct zelfstandig te gaan wonen. Voor zover deze jongeren instromen in een instelling voor VG-zorg of beschermd wonen zijn ze in de vorige hoofdstukken al meegenomen en beschreven. In dit hoofdstuk nemen we alleen de groep mee die behoefte heeft aan een lichtere vorm van wonen met begeleiding (bekostigd vanuit de Wmo).

7.1 Beleidskader

Er bestaat een variëteit aan woonvormen voor jeugdzorg met verblijf. Een deel van de kinderen met een beschikking voor jeugdzorg met verblijf woont in een pleeggezin. Andere kinderen wonen in een gezinshuis of in een 'residentiële setting' zoals een behandelgroep. Er is een maatschappelijke trend zichtbaar richting kleinschaliger opvang: minder in 'instellingen in de bossen' en meer in een zo normaal mogelijke gezinssetting – lees: een pleeggezin of gezinshuis. Voor de jeugd tot 18 jaar zijn er goede opvangmogelijkheden. Zij kunnen 24-uurszorg ontvangen in het groepswonen met gemeenschappelijke ruimtes. Hier wordt er voor hen gekookt en gezorgd. Na hun 18^e jaar willen (en moeten)

zij zelfstandig gaan wonen. Hier loopt deze groep echter vaak tegen financiële problemen aan. In relatie tot de huurprijzen die gevraagd worden voor een kamer of woning, is het inkomen van deze jongvolwassenen te laag. Aan de ene kant is het leeftijdsgebonden inkomen voor deze doelgroep laag; voor jongeren geldt een lagere bijstandsnorm. Het idee hierachter is dat jongeren financieel gesteund worden door hun opvoeders en gestimuleerd dienen te worden om te studeren en dus gebruik te maken van studiefinanciering plus eventueel een bijbaantje. De jongeren in de opvang hebben echter geen vangnet van opvoeders; deze financiële steun blijft dus uit, en studeren of werken blijkt vaak nog teveel gevraagd van deze doelgroep, onder andere doordat zij veel stress ervaren door hun instabiele woonsituatie. Tot hun 23^e kunnen jongeren bovendien beperkt aanspraak maken op huurtoeslag.

Anderzijds is het woningaanbod voor jongeren beperkt. De wachtlijsten voor sociale huurwoningen zijn lang, hun inschrijftijd erg kort doordat het pas vanaf 18 jaar mogelijk is om in te schrijven bij een corporatie. Ook voor studentenkamers komen deze jongeren moeilijk in aanmerking, doordat zij een rugzak vol ervaringen meedragen en in de reguliere studentenhuisvesting slecht passen - los van het feit dat er slechts weinig jongeren in de opvang studeren. Particuliere (en dus vaak hogere) huur is vrijwel uitgesloten voor deze doelgroep vanwege het lage inkomen.

Dit alles zorgt er voor dat veel jongeren (tijdelijk) belanden in het dure beschermd wonen. Een goedkopere oplossing zou zijn om met tijdelijke woonoplossingen (bijvoorbeeld containerwoningen) te voorzien in basale woonruimte voor deze groep.

7.2 Vraag naar woonruimte voor kwetsbare jongeren

In Overijssel zijn twee jeugdzorgregio's: Twente en IJsselland. Aan de jeugdzorgregio's is gevraagd om cijfers aan te leveren over het aantal jongeren dat nu verblijft in jeugdzorg, de leeftijdsverdeling van deze groep en het aantal jongeren dat op jaarbasis uitstroomt. Met name de uitstroomgegevens bleken lastig om aan te leveren; van jongeren wiens jeugdzorgtraject afloopt wordt niet geregistreerd waar zij vervolgens terecht komen. In Twente bleek de gevraagde uitsplitsing naar type jeugdzorg niet mogelijk, vanwege de kleine aantallen en bijbehorende privacy-problemen. De vraaganalyse is derhalve eerst per regio opgedeeld, voor wij dit vertalen naar een provinciaal beeld.

Berekenen uitstroom

Hieronder werken we uit met welke aannames we willen werken om de jaarlijkse uitstroom te berekenen. We baseren ons hierbij op ervaringscijfers uit de gemeente Enschede en een analyse van de jaarlijkse uitstroom vanuit jeugdzorg vanuit een andere grote gemeente. In die laatste gemeente hebben we een selectie gemaakt van de totale groep jeugdigen van 17 jaar en ouder die in de loop van een kalenderjaar in een vorm van jeugdzorg-met-verblijf zaten. Van deze groep is vervolgens gekeken wat hun situatie was op 1 januari van het jaar er op. Een deel zat nog altijd in jeugdzorg met verblijf, een deel kreeg een vorm van ambulante begeleiding, een deel was doorgestroomd richting beschermd wonen en een deel kwam niet meer in de gemeentelijke zorgadministratie voor. Dit laatste kan betekenen dat ze geen zorg meer ontvangen, maar ook dat zij zijn verhuisd naar een andere regio waar ze zijn ingestroomd in beschermd wonen of dat ze zijn doorgestroomd richting de Wlz.

Aannames

Van de jongeren van 17 jaar en ouder die in een kalenderjaar woonden in een vorm van jeugdzorg met verblijf nemen wij aan dat:

- 25% nog niet uitstroomt;
- 10% doorstroomt naar Beschermd Wonen;
- 45% uitstroomt naar een vorm van wonen met ambulante begeleiding (Wmo). Dit verdelen wij verder onder naar:
 - 75% heeft een vraag naar geclusterd begeleid wonen.
 - 25% heeft een vraag naar zelfstandig wonen.
- 20% stroomt uit en ontvangt geen zorg meer vanuit de gemeente. Dit verdelen wij verder onder naar:
 - 75% heeft een vraag naar zelfstandig wonen.
 - 25% stroomt door naar een Wlz-instelling.

Deze aannames zijn voorgelegd aan de deelnemers van de heisessies en akkoord bevonden.

Regio Twente

De regio Twente heeft een overzicht aangeleverd van het aantal jongeren (17 jaar en ouder) dat in 2018 en het eerste half jaar van 2019 verbleef in een vorm van jeugdzorg-met-verblijf (Pleegzorg, Gezinshuizen of een andere vorm van vervangende thuissituatie), uitgesplitst naar 'aanleverende gemeente'. Daarbij geldt dat:

- De aanleverende gemeente is de gemeente die de jeugdhulp betaalt, een jeugdige kan in de praktijk in een andere gemeente verblijven.
- De jeugdzorgregio aangeeft dat de aantallen niet opgeteld kunnen worden tot een Twents totaal, omdat een jongere door verhuizing in meerdere gemeenten kan voorkomen.

Tabel 7.1: Aantal jongeren (17+) in jeugdzorg, regio Twente (2018 - 1^e helft 2019)

Gemeentenaam	Aantal jongeren 17+ in jeugdzorg, 2018	Aantal jongeren 17+ in jeugdzorg, 1 ^e en 2 ^e kwartaal 2019
Almelo	25	54

Borne	8	9
Dinkelland	4	10
Enschede	46	56
Haaksbergen	4	7
Hellendoorn	5	11
Hengelo	25	23
Hof van Twente	3	11
Losser	1	5
Oldenzaal	7	10
Rijssen-Holten	7	12
Tubbergen	3	3
Twenterand	7	12
Wierden	5	5
Totaal	150	228

Bron: inventarisatie jeugdzorgregio's, bewerking Companen.

Regio IJsselland

De regio IJsselland heeft een overzicht aangeleverd van het aantal unieke jongeren (17+) van wie het jeugdzorgtraject in kalenderjaar 2017 dan wel 2018 is afgerond. Volgens deze gegevens stroomden er in het jaar 2018 in de regio 125 jongeren uit vanuit een vorm van jeugdzorg met verblijf.

Tabel 7.2: Aantal jongeren (17+) in jeugdzorg, regio IJsselland (2018 - 1^e helft 2019)

Gemeentenaam	Aantal jongeren 17+ dat is uitgestroomd uit jeugdzorg in het jaar 2018		
	Vanuit pleegzorg	Vanuit tijdelijk verblijf	Vanuit overig jeugdzorg met verblijf
Dalfsen	-	2	4
Deventer	-	6	18
Hardenberg	-	6	6
Kampen	-	3	14
Ommen	1	-	1
Raalte	-	3	1
Staphorst	-	-	-

Zwolle	-	10	28
Steenwijkerland	-	6	11
Olst-Wijhe	-	2	-
Zwartewaterland	-	-	3
Totaal	1	38	86

Bron: inventarisatie jeugdzorgregio's, bewerking Companen.

Bovenstaande cijfers, gecombineerd met de eerder genoemde aannames, leiden tot een inschatting van de jaarlijkse uitstroom vanuit jeugdzorg. Voor de regio Twente zijn wij daarbij uitgegaan van de uitstroomcijfers in 2018 (een heel kalenderjaar). In onderstaande tabel hebben we de geschatte uitstroom uitgesplitst naar gemeenten, en daarbinnen naar gewenste woonvorm.

Tabel 7.3: Geschatte jaarlijkse uitstroom per gemeente en naar uitstroombichting

Gemeentenaam	Jaarlijkse uitstroom	Gecultuurde begeleid wonen	Zelfstandig wonen	Beschermde Wonen	Wlz
Dalfsen	4	2	1	1	0
Deventer	16	7	6	2	1
Hardenberg	6	3	2	1	0
Kampen	13	6	5	2	1
Ommen	1	0	0	0	0
Raalte	1	0	0	0	0
Staphorst	1	0	0	0	0
Zwolle	27	12	9	4	2
Steenwijkerland	8	4	3	1	1
Olst-Wijhe	-	-	-	-	-
Zwartewaterland	2	1	1	0	0
Totaal IJsselland	79	36	28	10	6
Almelo	20	9	7	3	1
Borne	6	3	2	1	0
Dinkelland	2	1	1	0	0
Enschede	35	16	12	5	2
Haaksbergen	2	1	1	0	0
Hellendoorn	4	2	1	1	0
Hengelo	20	9	7	3	1

Hof van Twente	2	1	1	0	0
Losser	0	0	0	0	0
Oldenzaal	5	2	2	1	0
Rijssen-Holten	5	2	2	1	0
Tubbergen	2	1	1	0	0
Twenterand	5	2	2	1	0
Wierden	4	2	1	1	0
Totaal Twente	112	51	40	17	4
Totaal Overijssel	191	87	68	27	10

Bron: inventarisatie jeugdzorgregio's, bewerking Companen.

Trends en ontwikkelingen

Wij zien een aantal trends en ontwikkelingen die relevant zijn voor de toekomstige vraag naar huisvesting voor jongeren die uitstromen uit jeugdzorg met verblijf:

- Een deel van de jongeren met een lichte verstandelijke beperking heeft geen toegang meer tot de Wlz. Zij vallen hun het jeugdzorgtraject soms tussen wal en schip: zij kunnen niet terecht in BW en ook niet bij de Klinische GGZ (afgebouwd aantal plekken). Deze groep komt soms in de maatschappelijke opvang terecht met veel schulden.
- Een aangesloten wooncarrière voor jongeren na hun jeugdtraject is van groot belang. Tot aan het regulier wonen met ambulante begeleiding moet er op deze ladder genoeg aanbod aan tussenvormen zijn om doorstroming te bewerkstelligen. De stap van groepswonen in de jeugdzorg naar het zelfstandig wonen of het beschermd wonen is in veel gevallen te groot.
- Voor de jeugd zijn een kamertrainingscentrum of groepswonen met een gemeenschappelijke ruimte wenselijke woonvormen. Voor sommige

jongeren wordt kamertraining ingezet als een alternatief voor een betaalbare woning in de wijk.

- Jongeren zouden gebaat zijn bij het wonen in een gemengd, sociaal en doorstromingsgericht woon-werkconcept met toezicht. Hier kunnen GGZ-cliënten, jeugd en jongeren samenwonen tegen een lage huur, bijvoorbeeld in ruil voor een actieve bijdrage aan de gemeenschap.
- Ook in het recent verschenen 'Actieprogramma Dak- en Thuisloze Jongeren 2019 – 2021'¹⁵ van het Rijk wordt nadrukkelijk gevraagd om doorstromingsgerichte woon-werkconcepten te realiseren voor de dak- en thuisloze jongeren, waarbij toezicht wordt gehouden.
- Per 2020 verandert het woonplaatsbeginsel: op dit moment is het nog zo dat de gemeente waar een jeugdige verblijft verantwoordelijk is voor het bieden van jeugdzorg, maar vanaf 2020 ligt de verantwoordelijkheid bij de gemeente waar een jongere *vandaan* komt. De kans is groot dat gemeenten erop aan zullen sturen dat jongeren die afkomstig zijn uit hun eigen gemeente, dan ook vaker binnen de gemeentegrenzen worden opgevangen – dan hebben ze immers grip op de uitvoering van de jeugdzorg waar zij voor betalen.

7.3 Opgaven kwetsbare jongeren

Meer aanbod goedkope woonruimte

De vraag naar passende woonvormen (al dan niet met begeleiding) voor jongeren is aanzienlijk: het gaat immers niet alleen om woonruimte voor jongeren die uitstromen vanuit jeugdzorg, maar daarnaast ook om woonruimte voor jongeren die vanuit een ander voortraject dak- of thuisloos zijn geraakt,

¹⁵ Rijksoverheid, Actieprogramma Dak- en Thuisloze Jongeren 2019 - 2021. Hierin wordt onder andere het tekort aan passende woonruimte en/of zorg en het plegen van onvoldoende inspanningen op het gebied van voorkomen van dakloosheid benoemd. In het actieprogramma wordt via vijf actielijnen gewerkt aan de uitgangspunten.

Actielijn 4 gaat over Opvang en wonen, waarbij, in lijn met de Nationale Woonagenda, nadrukkelijk aandacht wordt gevraagd voor het lokaal creëren van een voldoende aantal passende en betaalbare woonruimten.

en om jongeren die thuis wonen met ambulante begeleiding en op enig moment zelfstandig willen gaan wonen. Al deze jongeren hebben behoefte aan goedkope woonruimte, en voor al deze jongeren geldt dat het moeilijk is deze te vinden vanwege gebrek aan aanbod en een mismatch tussen wat zij kunnen betalen en de huurprijs die wordt gevraagd. Dit vraagt dus om meer goedkoop aanbod, dan wel om de inzet van instrumenten om het financiële gat te dichten.

Vergroot aanbod aan Kamertainingsplekken

De indruk bij zorgaanbieders is dat er naast goedkope woonruimte ook specifiek behoefte is aan kamertainingsplekken; niet alleen voor uitstromers, maar ook voor jongeren die nog bij hun ouders wonen. Zij geven aan dat - bij gebrek aan dergelijke voorzieningen - sommige jongeren langer bij hun ouders blijven dan goed voor hen (en hun ouders) is. De uitstromende jongeren zijn ook gebaat bij kamertainingsplekken waar ze goed op weg worden geholpen om uiteindelijk zelfstandig te gaan wonen.

Inzet financiële instrumenten

Zoals gezegd, beschikken uitstromende jongeren vaak over te weinig inkomsten om zelfstandig te kunnen wonen. Dit geeft een oprijvend effect naar de vraag naar beschermd wonen. Het is daarom te overwegen om per gemeente een voorziening te treffen waaruit jongeren tot 23 jaar een extra bedrag kunnen krijgen om hun huur te betalen. Dat zal een flinke kostenbesparing opleveren. De kosten voor huur van de woning en ambulante begeleiding zijn immers veel lager dan de kosten voor beschermd wonen. Inzet op de realisatie van meer kamertainingsplekken en een gezamenlijke 'pot' kan leiden tot lagere kosten binnen Beschermd Wonen en de Maatschappelijke

¹⁶ Rijksoverheid, Actieprogramma Dak- en Thuisloze Jongeren 2019 - 2021. Hierin wordt onder andere het tekort aan passende woonruimte en/of zorg en het plegen van onvoldoende inspanningen op het gebied van voorkomen van dakloosheid benoemd. In het actieprogramma

Opvang en betere doorstroming van jongeren vanuit de jeugdzorg naar zelfstandig wonen.

Doorstroming na de Jeugdzorg

Het strekt tot aanbeveling om als experiment een gemengd, sociaal en doorstromingsgericht woon-werkconcept te realiseren waarbij toezicht wordt gehouden. In het recent verschenen 'Actieprogramma Dak- en Thuisloze Jongeren 2019 - 2021' van het Rijk wordt hier eveneens nadrukkelijk om gevraagd¹⁶. Te denken valt aan woonvormen voor een mix van leeftijdsgroepen of doelgroepen, waar ook niet-zorgvragers wonen. Het verdient aanbeveling om te kijken naar voormalige kantoorpanden, verzorgingshuizen of studentenpanden om dergelijke woonvormen te realiseren. Het is wel belangrijk om hierbij oog te hebben voor de juiste mix: diversiteit is belangrijk om te zorgen voor voldoende 'dragers' naast de 'vragers', maar een mix van jongeren en ouderen kan met het oog op ervaren overlast ook lastig zijn.

Verruimen verlengde jeugdzorg

Een deel van de jongeren die vanwege hun problematiek baat zouden hebben bij langdurige woonbegeleiding komt niet in aanmerking voor beschermd of begeleid wonen en 'verdwijnt van de radar'. Deze groep jongeren gaat zwerven, komt op latere leeftijd in de psychiatrie terecht of komt in aanmerking met justitie. Verruiming van de mogelijkheden voor verlengde jeugdzorg kan de kans dat jongeren na hun 18^e jaar tussen wal en schip belanden verkleinen. Het oprekken van de leeftijdsgrens lost overigens niet alle problemen op; jongeren zijn na hun 18^e vrij om hulp te weigeren en er zullen dus jongeren blijven die in de problemen komen. Het feit dat zij na hun 18^e jaar een eigen bijdrage voor hulp moeten betalen, vormt hierbij een extra drempel.

wordt via vijf actielijnen gewerkt aan de uitgangspunten. Actielijn 4 gaat over Opvang en wonen, waarbij, in lijn met de Nationale Woonagenda, nadrukkelijk aandacht wordt gevraagd voor het lokaal creëren van een voldoende aantal passende en betaalbare woonruimten.

Bijlage 1: Afkortingen en begrippen

- **Ambulantisering (GGZ):** afbouwbeleid van intramurale zorg. Een deel van de GGZ-Clënten die voorheen zorg met verblijf in een instelling kregen, worden voortaan ambulante begeleid in hun eigen woning.
- **AWBZ:** Algemene wet bijzondere ziektekosten. Is per 1 januari 2015 opgeheven. Langdurig verblijf is sindsdien opgenomen in de Wlz.
- **BW:** Beschermd Wonen (GGZ). Wonen in een accommodatie van een instelling met daarbij behorend toezicht en begeleiding. Beschermd Wonen is binnen de Wmo 2015 een maatwerkvoorziening. Vóór 1-1-2015 maakte het deel uit van de AWBZ en heette het GGZ-C.
- **Extramuralisering:** het streven om buiten de muren van een zorginstelling gelijkwaardige zorg te bieden, bijvoorbeeld in de eigen woning. Anders dan bij ambulantisering gaat het niet zozeer om individuele cliënten vanuit een instelling in de wijk te laten wonen, maar dat nieuwe cliënten minder snel worden opgenomen in een instelling.
- **GGZ:** Geestelijke gezondheidszorg. Betreft zowel de klinische zorg (Zvw), langdurige zorg (Wlz) als Beschermd Wonen (Wmo).
- **MPT:** Modulair Pakket Thuis. Verstrekkingsvorm Zorg in Natura: een deelverstrekking die kan worden gecombineerd met het PGB.
- **MO:** Maatschappelijke opvang. Tijdelijke huisvesting van kwetsbare mensen, waaronder daklozen, jonge moeders of slachtoffers van huiselijk geweld.
- **PGB:** Persoonsgebonden budget: een verstrekkingvorm in de Wet langdurige zorg en Wmo waarbij de cliënt of diens vertegenwoordiger het budget beheert.
- **PG:** Psychogeriatric. Aandoeningen die gepaard gaan met beperkingen van de geestelijke vermogens (psycho) op hogere leeftijd (geriatric).
- **Scheiden wonen en zorg:** Cliënt betaalt zelf de huur en de kosten voor levensonderhoud ("hotelkosten").
- **SOM:** Somatic. Zorg bij chronische lichamelijke ziektes.

- **VG:** Verstandelijk gehandicapt/beperkt.
- **VPT:** Volledig Pakket Thuis. Verstrekkingvorm Zorg in Natura: een totale verstreking die thuis kan worden geleverd.
- **Wlz:** Wet Langdurige Zorg
- **Wmo:** Wet Maatschappelijke Ondersteuning
- **Zvw:** Zorgverzekeringswet

Woonvormen

- **Gecusterde woonvormen:** Een uiteenlopend palet aan woonvormen, van instellingszorg in groepswoningen tot gecusterde appartementen, hofjes-woningen of zorgboerderijen.
- **Gecusterd wonen met of zonder begeleiding:** Woonvorm waarbij de bewoner een eigen appartement of studio heeft met voorzieningen, maar ook met een ontmoetingsruimte in of bij het pand.
- **Groepswonen/instellingszorg:** een specifieke vorm van gecusterd wonen, waarbij bewoners een kamer hebben en voorzieningen als keuken en woonkamer delen met andere bewoners.
- **Reguliere woning:** 'gewone', niet-geclusterde woning. Het gaat hierbij zowel om gezinswoningen als om appartementen of studio's waar ook mensen zonder zorgvraag kunnen wonen.
- **Gespikeld wonen/individueel wonen met begeleiding:** wonen in een reguliere, niet-geclusterde woning in de nabijheid van een woonvorm waarvandaan zorg en begeleiding geboden kan worden.
- **Hofjeswonen:** gecusterde appartementen of woningen rondom een gemeenschappelijke binnentuin.
- **Geschikte woning:** woning die geschikt is voor ouderen of andere zorgvragers met een (lichte) lichamelijke beperking. Alle primaire voorzieningen liggen gelijkvloers of zijn zonder traplopen bereikbaar.

Bijlage 2: Toelichting vraaganalyse

Tijdens werksessies met welzijnsorganisaties, corporaties, zorgaanbieders en zorgkantoor zijn diverse trends en ontwikkelingen in het wonen met zorg voor ouderen besproken. Op basis van deze informatie, is er een vertaling opgesteld van de zorgvraag naar de woonvraag. Deze vertaling is tweeledig; één op basis van de huidige situatie (2019) en één met verwachtingen voor de toekomst (2030). De basisvariant ouderenzorg bestaat uit een prognose waarbij de huidige situatie (2019) door is gerekend. De trendvariant ouderenzorg rekent met een geleidelijke trendontwikkeling richting de toekomstige situatie.

Vertaling van zorgvraag naar woonvraag, basisvariant (2019)

Woonvormen voor 65-plussers in 2019	Zorgtrede 1	Zorgtrede 2	Zorgtrede 3	Zorgtrede 4	Zorgtrede 5	Zorgtrede 6 (PG)	Zorgtrede 6 (SOM)
Regulier wonen	96%	96%	94%	80%	65%	1%	1%
Geclusterd wonen (zonder zorg)	3%	3%	4%	10%	15%	4%	4%
Geclusterd wonen (zorg nabij)	1%	1%	2%	10%	20%	10%	10%
Geclusterd wonen (24-uurszorg)	0%	0%	0%	0%	0%	85%	0%
Woonzorg PG	0%	0%	0%	0%	0%	0%	85%

In de trendvariant schuiven de percentages in diverse zorgtredeën tussen de verschillende woonvormen, op basis van de trends en ontwikkelingen (zie onderstaande tabel).

Vertaling van zorgvraag naar woonvraag, trendvariant (2030)

Woonvormen voor 65-plussers in 2040	Zorgtrede 1	Zorgtrede 2	Zorgtrede 3	Zorgtrede 4	Zorgtrede 5	Zorgtrede 6 (PG)	Zorgtrede 6 (SOM)
Regulier wonen	94%	94%	90%	73%	58%	2%	2%
Geclusterd wonen (zonder zorg)	4%	4%	6%	13%	19%	5%	5%
Geclusterd wonen (zorg nabij)	2%	2%	4%	14%	23%	13%	13%
Geclusterd wonen (24-uurszorg)	0%	0%	0%	0%	0%	80%	0%
Woonzorg PG	0%	0%	0%	0%	0%	0%	80%

Wij hebben eveneens een aannamestelsel opgenomen voor de kwalitatieve vraag van de doelgroep VG; welke cliënten zijn in staat om gespikkeld te kunnen wonen, nu en in 2040? De basisvariant VG bestaat uit een prognose waarbij de huidige situatie (2019) door is gerekend. De trendvariant VG rekent met een geleidelijke trendontwikkeling richting de toekomstige situatie in het kader van geclusterd en gespikkeld wonen.

Vertaling van zorgvraag naar woonvraag, basisvariant (2019)

Zorgwaartepakketten	Aandeel geclusterd	Aandeel gespikkeld
SG(LVG)	0%	100%
VG1	100%	0%
VG2	50%	50%
VG3	50%	50%
VG4	85%	15%
VG5	100%	0%
VG6	100%	0%
VG7	95%	5%
VG8	100%	0%

In de trendvariant schuiven de percentages in diverse zorgwaartepakketten tussen de verschillende woonvormen, op basis van de trends en ontwikkelingen (zie onderstaande tabel).

Vertaling van zorgvraag naar woonvraag, trendvariant (2040)

Zorgwaartepakketten	Aandeel geclusterd	Aandeel gespikkeld
SG(LVG)	0%	100%
VG1	85%	15%
VG2	0%	100%
VG3	0%	100%
VG4	67%	33%
VG5	100%	0%
VG6	100%	0%
VG7	85%	15%
VG8	100%	0%